

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Handreiking voor
lokaal beleid voor
ondersteuning van
mensen met een
beperking

Handreiking voor
lokaal beleid voor
ondersteuning van mensen
met een beperking

Inhoudsopgave

1	Waarom deze handreiking?	5
1.1	De inclusieve samenleving	6
1.2	Rollen van de gemeente en reikwijdte van de handreiking	7
1.3	Aan iedereen gedacht?	8
1.4	Leeswijze	9
2	Beleidscontex	11
2.1	Welzijn Nieuwe Stijl	12
2.2	Actieplan Beter (t)huis in de buurt	12
3	De functies	15
3.1	Informatie en wegwijs	19
3.2	Wonen	25
3.3	Verplaatsen en mobiliteit	35
3.4	Voeren van een huishouding	41
3.5	Meedoen	47
3.6	Zorg	53
4	Proces: beleidsvorming en uitvoering	61
4.1	Vorbereiding van de beleidsvorming	62
4.2	De aanpak voor samenhangende ondersteuning	72
5	Meer weten?	76
5.1	Projecten	78
5.2	Literatuur en websites	81

1

Waarom
deze handreiking?

Bevorderen van de zelfredzaamheid en participatie van alle burgers, jong en oud, met en zonder beperkingen is het centrale doel van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Sinds de invoering in 2007, wordt door gemeenten hard gewerkt aan de lokale invulling van deze beleidskaders. Gemeenten kunnen goed met de Wmo uit de voeten en ontwikkelen op basis van de Wmo een nieuwe visie, leggen nieuwe verbindingen en intensiveren het beleid.

Waarom dan deze handreiking?

- Gemeenten geven aan dat de mogelijkheden van de Wmo nog lang niet zijn uitgeput. De wettelijke kaders van de Wmo prikkelen tot innovatie en het oplossen van brede maatschappelijke problemen en het aanpakken van nieuwe vraagstukken. Deze handreiking, beoogt in de eerste plaats dat de Wmo in al haar facetten optimaal wordt uitgevoerd en dat de kansen voor innovatie en verbinding benut worden. De handreiking sluit daarnaast aan bij de verschillende programma's die in gang zijn gezet om gemeenten te ondersteunen bij de transitie van 'voorzieningswet' naar brede participatiewet zoals het project De Kanteling.
- In de tweede plaats richt deze handreiking zich op lokaal beleid voor mensen met beperkingen in al hun variëteit en diversiteit. Mensen met beperkingen staan niet altijd even goed op het netvlies van gemeenten. Dat geldt speciaal voor kleine groepen of groepen die betrekkelijk 'nieuw' zijn in het gemeentelijk beleid zoals mensen met een verstandelijke of zintuiglijke beperking of bewoners van kleinschalige woonvormen. Deze handreiking gaat uit van inclusief beleid en heeft de functie van check: is aan alles en iedereen gedacht?
- In de derde en laatste plaats beoogt deze handreiking gemeenten te ondersteunen bij de invulling van de verschillende rollen en verantwoordelijkheden die gemeenten hebben vanuit de Wmo. De Wmo vraagt om het leggen van verbindingen tussen de prestatievelden maar ook met andere (gemeentelijke) beleidsterreinen. Expliciet is bij de totstandkoming van de Wmo vastgelegd dat de gemeente de regierol heeft op het terrein van wonen, welzijn/Wmo en zorg. Gemeenten zijn nog zoekend naar een goede invulling daarvan.

1.1 De inclusieve samenleving

De Wmo kent geen specifieke doelgroepen. Iedereen moet immers kunnen participeren en iedereen kan in een situatie komen te verkeren dat daarbij ondersteuning van buiten het eigen netwerk nodig is. Deze handreiking gaat daarom nadrukkelijk niet uit van doelgroepenbeleid. Uitgangspunt is dat algemene voorzieningen zoveel mogelijk zijn ingericht voor gebruik door alle burgers. Voorwaarde daarvoor is dat er sprake is van *inclusief* beleid. Beleid dat vooraf rekening houdt met de verschillende mogelijkheden en beperkingen van mensen, bijvoorbeeld door te zorgen voor voldoende levensloopbestendige woningen, een adequate inrichting van de openbare ruimte en goede toegankelijkheid van vervoer, zoals bus en tram, en van openbare gebouwen. Preventieve maatregelen om het gebruik van reguliere voorzieningen te bevorderen passen onder inclusief beleid.

Door factoren als vermaatschappelijking en extramuralisering van de zorg en vergrijzing, krijgen gemeenten in toenemende mate te maken met burgers die minder zelfredzaam zijn. De ondersteuning aan deze burgers richt zich primair op herstel van het zelfredzame vermogen, het versterken van de eigen kracht en het sociaal functioneren. Uitgangspunt is immers dat mensen in de eerste plaats voor zichzelf zorgen, daarin bijgestaan door familie en vrienden (mantelzorg). Ook de bredere omgeving, het sociale netwerk en vrijwilligers kunnen hierbij een rol spelen. Soms vraagt dit om beleid op buurt-, wijk- of dorpsniveau.

Mensen met een beperking nemen net als ieder ander actief deel aan de samenleving en kunnen daarbij ondersteuning nodig hebben. De Wmo richt zich niet alleen op het compenseren van beperkingen maar ook op het ondersteunen van mensen met beperkingen bij wat zij wel kunnen. In een inclusieve samenleving doet iedereen mee; ook als het gaat om het leveren van een bijdrage áán de samenleving, bijvoorbeeld door vrijwilligerswerk te doen.

Hoewel het voor mensen met een beperking zélf meestal vanzelfsprekend is om mee te doen, hebben ze vaak ook te maken met belemmeringen. Het bevorderen van participatie en het wegnemen van drempels is een belangrijke taak voor de gemeenten. Met een goed (inclusief) beleid kunnen gemeenten ervoor zorgen dat algemene voorzieningen ook door mensen met beperkingen gebruikt kunnen worden.

1.2 Rollen van de gemeente en reikwijdte van de handreiking

Met de invoering van de Wmo in 2007 heeft de gemeente meer verantwoordelijkheden gekregen bij de inrichting van de ondersteuning van burgers met beperkingen, maar ook meer beleidsvrijheid bij de invulling daarvan. De mogelijkheden om een samenhangend beleid te ontwikkelen zijn daardoor vergroot. Gemeenten zijn al langer bezig met het leggen van verbindingen naar domeinen die (deels) buiten het gemeentelijke invloedsveld liggen, in het bijzonder naar zorg en wonen.

Mensen met beperkingen hebben veel te maken met die drie beleidsterreinen: Wmo, wonen en zorg. Bij de totstandkoming van de Wmo is de regierol op het terrein van wonen, welzijn/Wmo en zorg bij de gemeente gelegd. Op veel plaatsen zijn de afgelopen tijd stappen gezet naar het samen met relevante partners realiseren van een integrale aanpak. Het Actieplan Beter (t)huis in de Buurt van de ministeries van VWS en voor WWI ondersteunt en stimuleert deze ontwikkeling. Dit biedt kansen om de dienstverlening aan burgers te versterken, in het bijzonder aan burgers met beperkingen. Juist zij zijn aangewezen op een samenhangend aanbod van diensten. Om deze redenen is de reikwijdte van deze handreiking niet beperkt tot de Wmo, maar omvat ze ook de beleidsterreinen wonen en zorg. Maar ook andere beleidsterreinen zijn voor mensen met

beperkingen van belang. Gemeenten zijn gestart met het leggen van verbindingen tussen de Wmo en wetgeving op andere (gemeentelijke) domeinen zoals werk en onderwijs. Het belang van het leggen van deze verbindingen wordt onderschreven door het ministerie van VWS. Het voornemen is daarom deze handreiking op termijn uit te breiden met andere beleidsterreinen die relevant zijn voor mensen met beperkingen.

1.3 Aan iedereen gedacht?

Mensen met een beperking vormen een zeer diverse groep, zowel in leeftijd als in de aard van hun beperkingen. Divers is ook hun leefsituatie – zowel thuis wonend als in een thuisvervangende situatie – en de gebieden waarop zij tekorten ervaren. De opgave om bij de inrichting van algemene voorzieningen te letten op de toegankelijkheid voor alle burgers is dan ook geen eenvoudige.

Weliswaar is bij de Wmo afgestapt van *doelgroepenbeleid*, bij de vormgeving van Wmo-beleid is kennis over variëteit van doelgroepen cruciaal. Doelgroepen die van oudsher tot het takenpakket van de lokale overheid behoorden, zoals ouderen met lichamelijke beperkingen, zijn daarbij doorgaans al aardig in beeld. Wat overigens nog niet wil zeggen dat bijvoorbeeld de inrichting van de openbare ruimte of het openbaar vervoer al overal op hun behoeften is afgestemd. De vraagstukken van kleinere doelgroepen en van groepen die met name AWBZ-zorg ontvangen of eerder ontvingen, staan vaak nog minder scherp op het netvlies, zo blijkt uit de evaluatie van de Wmo door het SCP (de Klerk, Gilsing & Timmermans, 2010).

In deze evaluatie wordt ook opgemerkt dat de belangen van kleine doelgroepen zoals mensen met een verstandelijke beperking of een chronisch psychische aandoening niet altijd door een Wmo-raad behartigd worden en dat verwerving van ondersteuning vaardigheden vraagt waarover zij niet altijd beschikken.

In de handreiking *Specifieke doelgroepen in de Wmo* (Blauw, Brink en van Bergen, 2007) worden de participatieproblemen van enkele van deze groepen belicht:

- mensen met zintuiglijke beperkingen (doven, blinden, doofblinden),
- mensen met verstandelijke beperkingen,
- mensen met psychogeriatrische problemen (dementerende ouderen),
- mensen met ernstige en langdurige psychiatrische klachten,
- mensen met verslavingsproblemen,
- daklozen en
- slachtoffers van huiselijk geweld.

De problemen die zij ondervinden bij hun maatschappelijke participatie liggen deels in de aard van de beperking, maar ook in factoren zoals leefsituatie, levensfase, persoonlijke kenmerken en omgeving. Zo zal een gezin met een leerplichtig kind met een lichamelijke beperking dat woont in een eengezinswoning waarschijnlijk andere ondersteuningsbehoeften hebben dan een alleenstaande jonge dove man die een baan heeft, in een appartement woont en graag uitgaat.

Bij het bevorderen van participatie en het aanspreken van zelfredzaamheid en eigen oplossingsvermogen zal de vraag *Is aan iedereen gedacht?* dan ook steeds weer opnieuw vanuit verschillende perspectieven beantwoord moeten worden.

1.4 Leeswijzer

Op basis van de vele voorbeelden die in diverse gemeenten ontwikkeld zijn, wil het ministerie van VWS gemeenten met deze brochure een handreiking bieden voor de verdere inrichting en versterking van de ondersteuning van mensen met beperkingen.

Deze handreiking wil gemeenten in de eerste plaats uitdagen verbindingen te leggen tussen de verschillende domeinen en inhoud te geven aan de functies die nodig zijn om de mensen met beperkingen te ondersteunen in hun participatie. Hoofdstuk 3 vormt de kern van de handreiking; hierin wordt aangegeven welke functies mensen met beperkingen nodig hebben en op welke manier gemeenten hier invulling aan kunnen geven. Onder de functies is uitgewerkt aan welke thema's in het beleid aandacht besteed moet worden, welke verbindingen er gelegd zouden moeten worden en hoe er voor gezorgd kan worden dat aan iedereen wordt gedacht.

De voorbeelden laten zien hoe gemeenten hiermee omgaan. Vooraf gaan we in hoofdstuk 2 kort in op de landelijke beleidskaders. Ook benoemen we het belang zicht te hebben op specifieke doelgroepen. Aansluitend bevat hoofdstuk 4 de aspecten van het gemeentelijke proces voor het maken van samenhangend beleid en voor de uitvoering van dat beleid. Ook de samenwerking met andere partijen en de manier waarop de gemeente haar regierol kan invullen komen aan de orde.

De handreiking zelf is beknopt, ze is vooral bedoeld als wegwijzer die door de vele opgenomen voorbeelden en verwijzingen toegang biedt tot een grote hoeveelheid achterliggende informatie over beleid, instrumenten, thema's en vraagstukken. Een korte omschrijving van de belangrijkste gerelateerde projecten en programma's, zoals het programma Welzijn Nieuwe Stijl, Vernieuwend Welzijn, wonen+welzijn+zorg: Maak het samen!, De Kanteling en de Agenda 22-methode is opgenomen in het laatste hoofdstuk. Deze handreiking zal als webapplicatie beschikbaar komen op de sites www.invoeringwmo.nl en www.wvzmaakhetsamen.nl. In de toekomst is het voornemen de webapplicatie verder uit te breiden met aanpalende beleidsvelden zoals arbeid en onderwijs. Ook zal de inhoud met regelmaat worden voorzien van digitale updates over actuele ontwikkelingen, voorbeelden en instrumenten. De handreiking is opgesteld samen met MOVISIE en het ministerie van WWI.

156

2

Beleidscontext

Het centrale doel van de Wmo is dat iedereen kan meedoen in de samenleving, met zelfredzaamheid en verantwoordelijkheid voor het eigen leven als uitgangspunt. Burgers worden aangesproken op hun verantwoordelijkheid voor het eigen leven en dat van mensen binnen het eigen sociale netwerk en daarbuiten uitgedaagd tot actief burgerschap. Gemeenten worden op hun beurt uitgedaagd hieraan op een vernieuwende wijze invulling te geven, door participatie te stimuleren, drempels weg te nemen, sociale samenhang te versterken en verbindingen te leggen tussen bevolkingsgroepen, maar ook tussen prestatie- en beleidsvelden. Twee landelijke programma's die zijn opgezet om de verdere implementatie van het Wmo-doel in deze zin te stimuleren worden hieronder kort samengevat.

2.1 Welzijn Nieuwe Stijl

Om invulling te geven aan de ambitie voor vernieuwing en verbreding geeft het ministerie van VWS organisaties en professionals een aantal bakens in handen voor de dóórontwikkeling van de Wmo en voor een kwaliteitsverbetering in het welzijnswerk. Er worden duidelijke accenten gezet, zoals het principe van vraaggericht werken, praktisch en resultaatgericht, met ruimte voor de kennis en kunde – geen boekenwijsheid maar *streetwise* - van de professional en de verbinding tussen welzijn en andere beleidsdomeinen. Ook de inzet van collectieve voorzieningen in dienst van 'meedoen' en het bijdragen aan eigenwaarde, en het mogelijk maken van informele ondersteuning, zijn kernelementen van Welzijn Nieuwe Stijl. Het programma Welzijn Nieuwe Stijl zal zich ook richten op het verbeteren van de opdrachtgever- en opdrachtnemerrelatie tussen gemeenten en organisaties op het terrein van welzijn. Het helder definiëren van rollen en posities is een belangrijke voorwaarde voor het slagen van Welzijn Nieuwe Stijl.

2.2 Actieplan Beter (t)huis in de buurt

De doelstellingen van het kabinet op het terrein van wonen, welzijn en zorg zijn geoperationaliseerd in het *Actieplan Beter (t)huis in de buurt*. In dit plan spreken de staatssecretaris van VWS en de minister van WWI uit dat zij willen bevorderen dat ouderen en mensen met beperkingen zelfstandig in hun vertrouwde omgeving en dus in hun eigen wijk kunnen (blijven) wonen, ondersteuning en zorg op maat thuis kunnen ontvangen en daardoor (langer) betrokken blijven bij de maatschappij. Ouderen en mensen met een beperking kunnen zoveel als mogelijk kiezen hoe zij willen wonen en hoe zij indien nodig zorg en ondersteuning ontvangen. Ook de inrichting en het leefklimaat van de wijk verdienen daarbij aandacht. Te denken valt daarbij aan de toegankelijkheid van een wijk, de sociale veiligheid ervan en het voorzieningenniveau.

Vanuit deze algemene beleidskaders stappen we in het volgende hoofdstuk over naar de kern van deze handreiking, de functies die mensen met beperkingen nodig hebben om te kunnen participeren en de manier waarop gemeenten hieraan invulling kunnen geven.

De 8 bakens van Welzijn Nieuwe Stijl

Gericht op de vraag achter de vraag

Welzijn Nieuwe Stijl is vraaggericht werken: samen met de burger op zoek gaan naar de vraag achter de vraag. Dit betekent niet zonder meer de vraag van de burger centraal stellen. Vaak is die vraag gericht op het bekende aanbod en blijven andere of achterliggende vragen onbeantwoord. Daarom dient ook de houding bij de aanbodzijde te veranderen.

Gebaseerd op de eigen kracht van de burger

Welzijn Nieuwe Stijl gaat uit van de eigen kracht van de burger en zijn omgeving. Te snel wordt voorbijgegaan aan wat de burger zelf of met hulp uit de directe omgeving kan doen. Het uit handen nemen van problemen werkt meestal averechts op het zelfoplossend vermogen en de eigenwaarde van mensen.

Direct er op af

In Welzijn Nieuwe Stijl ga je als dat nodig is direct op de problemen af, in Welzijn Nieuwe Stijl passen geen bureaucraten. Professionals benaderen actief die burgers die geen ondersteuning willen of bijvoorbeeld niet weten hoe ze die moeten organiseren. Signaleren en er op af om erger te voorkomen.

Formeel en informeel in optimale verhouding

Welzijn Nieuwe Stijl vraagt om het activeren van het sociale netwerk van de burger. De professional zoekt samen met een burger naar oplossingen in de informele sfeer. Bij professionele ondersteuning aan burgers geldt licht waar mogelijke, zwaar waar nodig.

Doordachte balans van collectief en individueel

Bij Welzijn Nieuwe Stijl wordt niet automatisch uitgegaan van individuele voorzieningen. Bezien wordt of collectieve arrangementen niet een betere beantwoording is van de vraag achter de vraag. Een collectieve voorziening kan bijdragen aan het doorbreken van sociaal isolement. Bovendien zijn collectieve arrangementen menigmaal goedkoper en is het bereik groter.

Integraal werken

In Welzijn Nieuwe Stijl is de uitvoering gericht op een integrale aanpak van problemen. Als burgers meerdere problemen tegelijk hebben, hangen die meestal met elkaar samen en een samenhangende aanpak is daarom het meest geschikt. Dit vergt betrouwbare samenwerking van professionals in diverse disciplines onder een strakke regie. Gemeenten scheppen hiervoor in hun uitbesteding de randvoorwaarden.

Niet vrijblijvend, maar resultaatgericht

Welzijn Nieuwe Stijl is niet vrijblijvend. Organisaties en professionals benoemen de problemen, definiëren oplossingen en resultaten.

Gebaseerd op ruimte voor de professional

In Welzijn Nieuwe Stijl draait het vooral om de relatie burger en professional. De ruimte van de goed opgeleide professional moet toenemen om volgens Welzijn Nieuwe Stijl te kunnen werken.

3

De functies

In dit hoofdstuk schetsen we een zestal functies die op lokaal niveau nodig zijn om mensen met een beperking te ondersteunen. Functies die in geen enkele Wmo-beleidsnota zouden mogen ontbreken. Het zijn functies die voor alle burgers van belang zijn, maar waar mensen met beperkingen problemen bij ondervinden. De functies zijn voor een belangrijk deel gebaseerd op het 'compensatiebeginsel' (artikel 4 van de Wmo) en de prestatievelden 5 en 6 van de Wmo. Daarin staat beschreven dat mensen die beperkingen ondervinden in zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie gecompenseerd dienen te worden. Het gaat dan om het terrein van het voeren van een huishouden; het zich kunnen verplaatsen in en om de woning; het zich lokaal kunnen verplaatsen per vervoermiddel en het ontmoeten van medemensen en op basis daarvan sociale verbanden aangaan. Voor de lokale ondersteuning van burgers met beperkingen zijn de volgende zes functies gedefinieerd:

- 1 informatie en wegwijs
- 2 wonen
- 3 verplaatsen en mobiliteit
- 4 het voeren van een huishouding
- 5 meedoen
- 6 zorg

De paragrafen hieronder beschrijven per functie belangrijke thema's bij het maken van beleid voor mensen met beperkingen. Aan het eind van iedere paragraaf vindt u, ter inspiratie, voorbeelden uit de praktijk van gemeenten.

3.1 Informatie en wegwijs

Een goede en toegankelijke informatievoorziening is een eerste voorwaarde om burgers in staat te stellen de regie over het eigen leven zoveel mogelijk in handen te houden. De functie informatie en wegwijs krijgt vorm in prestatieveld 3 van de Wmo.

Waar zou het beleid aandacht aan moeten besteden?

Integraal loket

Met name voor burgers met beperkingen op verschillende levensterreinen is het soms een complexe aangelegenheid de weg te vinden in de veelheid van voorzieningen en loketten. Om hen in staat te stellen de regie over het eigen leven zoveel mogelijk in handen te houden, is het dan ook van belang dat zij op eenvoudige wijze informatie kunnen vinden over mogelijke ondersteuning en voorzieningen. Dat kan onder meer in de vorm van goed toegankelijke websites, van het digitale aanvraagstelsel Regelhulp, of van integrale loketten waar vragen over wonen, zorg en welzijn gesteld kunnen worden maar ook over bijvoorbeeld schuldhulpverlening, de invalidenparkeerkaart of over bijzondere bijstand. Omdat niet iedereen even gemakkelijk de weg vindt naar internetsites of centrale loketten, zijn er ook andere methoden om de toegankelijkheid te vergroten. Bijvoorbeeld door het loket naar mensen toe te brengen en spreekuren te houden in buurthuizen, (mantelzorg)steunpunten of buurtrestaurants. Een ander voorbeeld is de webcam voor doven bij het loket Zorg en Samenleven in de Amsterdamse wijk IJburg.

Clïëntondersteuning

Soms is informatie niet voldoende en is cliëntondersteuning nodig, bijvoorbeeld van een ouderenadviseur, iemand van MEE of van het algemeen maatschappelijk werk. Het gaat hier niet alleen om professionals; vrijwilligers kunnen een zinvolle rol spelen bij bijvoorbeeld preventieve huisbezoeken of in het Wmo-loket.

Er op af

Voor het informeren en wegwijs maken van burgers met een grotere afstand tot hulpverlening kan een benadering nodig zijn die outreachend van karakter is. Het initiatief tot ondersteuning van bijvoorbeeld een multiprobleemgezin gaat in dat geval uit van de hulpverlener, die zelf 'er op af' gaat. Effectief lijkt het om één duidelijk aanspreekpunt voor de burger te hebben die zaken regelt of afstemt richting andere beleidsdomeinen, zoals onder andere in Leeuwarden en Enschede gebeurt (zie voorbeelden). Deze 'direct erop af' formule moet gestimuleerd worden bij professionals zoals welzijnsmedewerkers, ouderenadviseurs, wijkcoaches of bijvoorbeeld wijkverpleegkundigen.

Vraag achter de vraag

Informatieloketten en cliëntondersteuners moeten zich niet alleen richten op de gearticuleerde vraag van de burger, maar vooral doorvragen naar de vraag achter de vraag. Het is belangrijk ook het sociale netwerk van de aanvrager hierbij te betrekken. Uit de Wmo-evaluatie door het SCP

(de Klerk, Gilsing & Timmermans, 2010) blijkt dat acht op de tien mantelzorgers, die betrokken waren bij de aanvraag voor ondersteuning, tijdens de gehele aanvraagprocedure niet bevraagd zijn of ze als mantelzorger zelf ondersteuning nodig hebben.

Het gaat overigens niet alleen om het compenseren van de beperkingen, maar met name ook over het benutten van de mogelijkheden. Een vereenzaamde oudere kan opbloeien als voorleesopa of -oma op een school en een verstandelijk gehandicapte kan zich een gewaardeerd lid van de samenleving voelen als vrijwilliger in het buurtrestaurant. Oplossingen kunnen bijdragen aan de eigenwaarde van mensen. Het vraaggesprek is een van de onderdelen van het project de Kanteling (zie ook paragraaf 5.1).

Indicatiestelling Wmo, AWBZ in één loket

Bij indicatiestelling is de brede bril van belang, ofwel: er wordt integraal naar de burger gekeken en niet alleen vanuit de optiek van Wmo, AWBZ etc. Een aantal gemeenten kiest daarom voor een gecombineerde Wmo-AWBZ intake/indicatiestelling. Dit kan vorm krijgen door de AWBZ-indicatie een plek te geven in het loket of te zorgen voor een soepele doorverwijzing. Hierdoor kunnen de administratieve lasten van burgers bij aanvragen verminderd worden. Dit is met de aanmeldfunctionaliteit van het CIZ (Centrum Indicatiestelling Zorg) eenvoudig te doen.

Met deze functionaliteit kunnen gemeenten digitaal een AWBZ-aanvraag doorsturen aan het CIZ. Meer informatie over deze aanmeldfunctionaliteit (AF) is te vinden via www.ciz.nl/sf.cgi?5110.

Geïnformeerde toestemming

Daarnaast heeft de gemeente ook de rol haar burgers te ondersteunen bij het maken van een keuze tussen bijvoorbeeld hulp in natura of een persoonsgebonden budget voor ondersteuning. De opdracht om burgers hierin bij te staan, staat ook wel bekend onder de term 'geïnformeerde toestemming'. Hoewel deze geïnformeerde toestemming vooral gekoppeld is aan hulp bij de huishouding, betreft het een opdracht voor het gehele individuele Wmo voorzieningenpalet. Meer informatie hierover: www.invoeringwmo.nl/WMO/nl-NL/Kernthemas/Voorlichting+informatie+en+ondersteuning.htm

Direct erop af in Leeuwarden

In Leeuwarden richten drie Sociale Teams zich op het bedenken en organiseren van adequate hulp aan mensen met meervoudige problemen. Veel van hun cliënten hebben te maken met een combinatie van financiële problemen, psychische/ psychiatrische klachten en verslaving. Vaak dreigt ook huisuitzetting. Binnen het team krijgt de cliënt een vast aanspreekpunt, dat zorgt dat er hulpverlening komt en dat deze goed aansluit bij de behoefte van de cliënt en de problematiek. Deze werkwijze van de teams is beschreven in de brochure 'In beeld', aan te vragen bij Hulp en Welzijn Leeuwarden of te downloaden: www.movisie.nl/onderwerpen/oggz/docs/HWL%20oSocialTeams.pdf

Multiprobleem benadering in Enschede

De gemeente Enschede voert regie over de hulpverlening aan individuen en families met problemen op meer dan drie leefgebieden. Meervoudige sociale problemen (multiproblematiek) kunnen zich uitstrekken over de leefdomeinen wonen, zorg en hulpverlening, veiligheid, onderwijs, werk en inkomen, gezondheid en welzijn. Coördinatie van zorg en veiligheid vanuit 'wijkzorgteams', voorkomt dat er een zeer intensief beroep wordt gedaan op de hulpverlening van de afzonderlijke leefdomeinen zonder dat dit leidt tot een effectieve en efficiënte aanpak. De werkwijze van het wijkzorgteam wordt gekenmerkt door een slagvaardige aanpak, waar nodig in combinatie met drang en dwang. De burgers met multiproblematiek worden integraal benaderd en dat vraagt om een goede koppeling tussen de verschillende leefdomeinen.

www.collegamento.nl/nieuwsarchief/van-sateprikker-naar-het-kleinste-gemene-veelvoud

Regelhulp in Veldhoven

Regelhulp is een soort routeplanner (webloket) voor chronisch zieken, gehandicapten en ouderen. Regelhulp geeft een overzicht van zorg, hulp en financiële ondersteuning waar elke gemeenten op kan worden aangesloten. Het gaat om voorzieningen en ondersteuning van verschillende organisaties, zoals de gemeente, het CIZ, UWV en UWV WERKbedrijf. Burgers kunnen met behulp van de website van Regelhulp voorzieningen aanvragen of een contactformulier invullen voor een gesprek over ondersteuning. Met één formulier, bij verschillende instanties tegelijk. Veldhoven is een van de gemeenten waar burgers gebruik kunnen maken van regelhulp. <https://www.regelhulp.nl/organisaties/mijn-gemeente/veldhoven/>

Wmo-winkel Doetinchem: 'Wmo en AWBZ in één loket'

In de gemeente Doetinchem is een winkel met alle Wmo en AWBZ voorzieningen en informatie en advies, op één centrale locatie. Vragen over zorg kunnen direct gesteld worden aan de balie of via de telefoon of de website. De Wmo-winkel is niet alleen bestemd voor de zorgvrager zelf, maar ook voor mantelzorgers, vrijwilligers en professionals. In de winkel kan men terecht voor een vraag, informatie en advies, hulp in de huishouding, voorzieningen voor gehandicapten (voorheen Wvg), bijzondere bijstand en schuldhulpverlening. www.doetinchem.nl

Waarmerk drempelvrij.nl

Steeds meer gemeentelijke websites zijn uitgerust met faciliteiten als een voorleeshulp en aanpasbaarheid van lettergrootte. www.renkum.nl installeerde zelfs twee voorleeshulpen, de ene meer geschikt voor dyslectici, de andere meer voor ouderen.

Een website die voldoet aan het *Waarmerk Drempelvrij.nl* houdt daarnaast rekening met andere beperkingen. Door een website volgens (internationale) normen te bouwen is deze ook bruikbaar voor mensen die bijvoorbeeld geen muis vast kunnen houden; zij kunnen een website dan met het toetsenbord bedienen. Blinden vinden er naast voorleeshulp ook apparatuur die de tekst in braille weergeeft. Ook is er software die zowel tekst als afbeeldingen kan vergroten en software die spraak herkent; er zijn zelfs browsers die volledig spraak-gestuurd zijn.

Zie ook www.drempelvrij.nl de site www.webrichtlijnen.nl richt zich specifiek op de toegankelijkheid van overheidsinformatie op internet.

Wonen en zorg in één loket, Roosendaal

In de gemeente Roosendaal is sinds enkele jaren een initiatief in ontwikkeling voor het tot stand brengen van een 'woonzorgwinkel'. De aanzet werd gegeven door de woningcorporaties ARWON en WSJ-Beheer (die per 1 januari 2004 fuseerden tot Aramis) en zorgaanbieder Stichting Groenhuysen. Ook de gemeente Roosendaal sloot zich aan bij het initiatief. Deze drie instanties (Aramis, Groenhuysen en de gemeente) bieden sindsdien hun producten en diensten aan op één centraal adres: HetPunt. Eén van de doelstellingen van HetPunt is een duidelijk overzicht te geven van alle mogelijkheden op het gebied van wonen, welzijn en zorg. Meer informatie www.roosendaal.nl/content.jsp?objectid=14987

Preventie door huisbezoek

Om vraagstukken van burgers vroegtijdig in beeld te krijgen zijn preventieve huisbezoeken door een vrijwilliger heel nuttig. Op deze manier kan in een vroegtijdig stadium de vraag in beeld komen. Zie voor goede voorbeelden en een starterpakket: www.primo-nh.nl/index.php?id=2682.

Gezondheidscentrum en wijknetwerk in Vathorst Amersfoort

In 2003 startte het gezondheidscentrum Arcanum op een tijdelijke locatie in de wijk. De buurt- en wijkbenadering in de Wmo stelt andere eisen aan de eerste lijn. De vraag is welke rol de eerste lijn kan hebben in het bouwen van een sociale structuur in een wijk, het signaleren van problemen in de wijk en het meedenken over oplossingen op wijkniveau.'

Zie ook de publicatie 'Wmo en Eerstelijnszorg' van de LVG:

www.vng.nl/Documenten/Extranet/Sez/ZWS/LVG-WMOboekje2007.pdf

Meldpunt Zorg & Overlast

Inwoners die niet om hulp (durven) vragen, in de war zijn, de weg niet weten te vinden of niemand in de omgeving hebben om mee te denken, komen doorgaans moeilijk in beeld. In verschillende gemeenten (onder andere Abcoude, Breukelen, De Bilt, Leeuwarden) zijn daarvoor meldpunten zorg en overlast ingericht. Bij deze (gemeentelijke) meldpunten kunnen buurtbewoners melding maken van mensen die zorg nodig hebben en die zij zelf niet kunnen spreken. Het meldpunt kan de GG&GD vragen te informeren en contact te zoeken. Zie: www.meldpuntzorgenoverlast.nl.

3.2 Wonen

Wanneer het om huisvesting van mensen met beperkingen gaat, is vanuit de Wmo vooral het verlenen van voorzieningen door de gemeente aan mensen met beperkingen (prestatieveld 6) van belang. Dit heeft natuurlijk een nauwe samenhang met het bevorderen van sociale samenhang en leefbaarheid (prestatieveld 1) en met het beleid op het terrein van de volkshuisvesting.

Waar zou het beleid aandacht aan moeten besteden?

Variëteit in woonaanbod

Uitgangspunt is zo inclusief mogelijk bouwen. Beschikbaarheid van een grote variëteit aan goede en geschikte woningen in aantrekkelijke en toegankelijke wijken kan de zelfredzaamheid van burgers bevorderen en daarmee individuele zorgvragen van burgers voorkomen.

Afhankelijk van aard en zwaarte van de beperking kan gedacht worden aan de volgende woontypen voor huisvesting:

- Individuele nultredenwoningen, rollatorgeschikt. Als in de woning ook zorg op afroep en diensten beschikbaar zijn, spreekt men van verzorgd wonen.
- Woon-zorgcomplexen veelal met de mogelijkheid van zorg op afroep en diensten.
- Zwaarder aangepaste zelfstandige woningen voor mensen met zware lichamelijke beperkingen zoals rolstoelgeschikte woningen of ADL-clusterwoningen.
- Groeps wonen met 24 uur begeleiding (bijvoorbeeld kleinschalig wonen voor dementerenden of voor verstandelijk gehandicapten).
- Mantelzorgwoningen, bijvoorbeeld meergeneratie- of kangoeroewoningen.

Woonvisie en prestatieafspraken

Gemeenten kunnen in samenwerking met marktpartijen, waaronder woningcorporaties, kansen aangrijpen om de woningvoorraad en woonomgeving gezamenlijk aan te pakken op het terrein van:

- Nieuwbouw
- Aanpassen van de bestaande woningvoorraad
- Woningtoewijzing
- Ontwikkelen van een goede en toegankelijke woonomgeving

Gemeenten stellen daartoe in overleg met marktpartijen een woonvisie op, waarin het geschikt maken van de woningvoorraad en woonomgeving voor mensen met een functiebeperking een belangrijk onderwerp is. Zeker als het mensen met een beperking betreft, zijn daarbij zowel woningcorporaties als zorgpartijen van belang. Vanuit deze woonvisie en het Wmo-plan kunnen gemeenten en partijen bezien welke bijdrage zij kunnen leveren om deze doelen te realiseren. Ook het voor de toekomst geschikt houden van woningen en de woonomgeving kan daarbij horen. De gemeenschappelijke uitgangspunten en de afspraken over de lokale opgaven op het gebied van huisvesting en woonomgeving kunnen worden vastgelegd in de zogenaamde prestatieafspraken. Hierin kan ook expliciet aandacht worden gegeven aan mensen met

beperkingen. Bij dit alles is het belangrijk om een beeld te hebben van de behoefte aan geschikte huisvesting en de ontwikkeling daarvan in de toekomst. Aan deze behoefte zal zo goed mogelijk moeten worden voldaan met de inzet van bovengenoemde instrumenten. Met nieuwbouw is het mogelijk om te anticiperen op de toekomstige vraag door zoveel mogelijk aanpasbaar of zelfs levensloopbestendig te bouwen, dit mede afhankelijk van de locatie en de beschikbaarheid van voorzieningen en zorg. Voor specifieke groepen kunnen meer speciale oplossingen nodig zijn. Het instrument van prestatieafspraken wordt onderbenut door gemeenten; in 2008 maakten 57% van de gemeenten geen prestatieafspraken.

Van belang is verder een goede afstemming tussen de wethouders wonen en Wmo, tussen de betreffende gemeentelijke afdelingen en tussen woonvisie en Wmo-beleidsplan. Instrumenten op het terrein van ruimtelijke ordening (bestemmingsplan, grondpolitiek, bouwvergunning) zijn nauw verbonden met de beleidsdomeinen Wmo en zorg.

Een overzicht van mogelijkheden en kansen op dit gebied is in het kader van het actieplan Beter (t)huis in de buurt gebundeld in de handreiking *Geschikt wonen – het aanpassen nú aanpakken*. Meer informatie is te vinden op www.vng.nl/geschiktwonen, www.aedesnet.nl/geschiktwonen en het ondersteuningsprogramma www.wvzmaakhetsamen.nl. Medewerkers van gemeenten en corporaties vinden hierin tips, goede voorbeelden en instrumenten om samen te werken aan het geschikt maken en houden van woningvoorraad en woonomgeving. Het gaat hier om zelfstandige woonvormen met zorgvoorzieningen die niet onder de AWBZ vallen. Er wordt stilgestaan bij de thema's 'opplussen' van de bestaande woningvoorraad, levensloopgeschikte nieuwbouw, woonruimteverdeling en de inrichting van de woonomgeving. Ook vindt u er tips over het zoeken van onderhandelingsruimte bij corporaties en gemeenten en het maken van goede prestatieafspraken onderling.

Woonservicezone's

In een groeiend aantal gemeenten zijn woonservicegebieden in ontwikkeling. Gewone wijken waar iedereen kan wonen, ook als er ondersteuning nodig is. Woonservicezones zorgen ervoor dat opname in een intramurale instelling minder vaak nodig is. Het is ook een concept waarmee toenemende vraag naar wonen, welzijn en zorg als gevolg van de vergrijzing flexibel kan worden opgevangen. Voor voorbeelden zie www.kwz.nl. Op deze site is ook de door de provincie Gelderland ontwikkelde checklist te vinden voor woonservicegebieden. Zie ook www.sev.nl/publicaties/publicaov.asp.

Bestaande woningvoorraad

Door aanpassingen van de bestaande woningvoorraad kan in veel gevallen in de behoefte worden voorzien. De woning kan soms gemakkelijk worden opgeplust en voor een 'lichtere' doelgroep geschikt gemaakt door bijvoorbeeld het weghalen van drempels of het aanbrengen van beugels. Soms zijn grotere ingrepen nodig, zoals het plaatsen van een liftschacht aan een complex. Voorbeelden van projecten in de bestaande woningvoorraad zijn er voor verschillende woningtypen, bijvoorbeeld het project kleinschalig wonen in Zwolle of het L.A. Rieshuis in Amsterdam met een aanbod gericht op de doelgroep homoseksuele ouderen.

Aanpassen of verhuizen

Bij het ontwikkelen van een woonvisie gaat het ook over het dilemma: woning aanpassen of verhuizen? Een goed woningbouwprogramma kan (dure) woningaanpassingen voorkomen doordat mensen (eerder) in een geschikte woning terecht kunnen. De handreiking vanuit het project 'Lokaal aan de slag' biedt informatie over woningaanpassingen en criteria die gemeenten kunnen hanteren bij de beslissing op aanvragen. Zo blijken veel dure woningaanpassingen aangevraagd te worden door gezinnen met kinderen waar één van de gezinsleden een handicap heeft. Bij de afweging kan dan ook een rol spelen welk effect verhuizing heeft op de andere gezinsleden.

Woningtoewijzing

Een belangrijk instrument om te zorgen dat er voldoende geschikte woningen zijn voor mensen met beperkingen is woningtoewijzing. Gemeenten kunnen met corporaties daarover afspraken maken. In de brochure 'Woonruimteverdeling voor ouderen en mensen met een handicap' worden diverse vormen van woningtoewijzing beschreven (zie www.devijfdedimensie.nl). Ook biedt het informatie over het labelen van geschikte woningen, zoals het sterrensysteem uit Rotterdam. Gemeenten kunnen afhankelijk van de lokale problematiek en hun doelstellingen bepalen welk instrument het meest geëigend is.

De gemeente Tilburg heeft samen met corporaties voor alle nieuwbouw de beleidsrichtlijn levensloopbestendig bouwen ontwikkeld. Normen die ook veel door gemeenten en corporaties gebruikt worden zijn Woonkeur voor nieuwbouw en bestaande bouw. Zie hiervoor de website www.woonkeur.nl.

Mantelzorgwoningen

De vraag naar (tijdelijke) woonruimte voor mantelzorg bij een bestaande woning neemt toe. Steeds meer mensen willen ouders of grootouders graag zelf verzorgen en het liefst dicht bij huis. Het ministerie van VROM heeft oog voor de problematiek rond de mantelzorg en wil mantelzorg verder faciliteren met enkele regelingen. Het betreft hier de Wabo (Wet Algemene Bepaling Omgevingsrecht) en het ingediende wetsvoorstel voor herziening van de Huisvestingswet. Met de komst van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) en het Besluit omgevingsrecht (Bor) bijlage II (opsomming van vergunningvrije bouwwerken) worden veel bebouwingen op de begane grond en dus ook in de achtertuin al vergunningvrij. De bouwvergunningvrije uitbreiding

is permanent en onafhankelijk van een zorgbehoefte, maar kan helpen bij mantelzorg. Deze uitbreiding is nog niet vastgesteld. De verwachting is dat de Wabo en het ingediende wetsvoorstel voor herziening van de Huisvestingswet in 2010 in werking treden.

De huidige wet- en regelgeving geeft formeel gezien voldoende ruimte voor plaatsing van een tijdelijke ruimte voor mantelzorg bij bestaande woningen. Wanneer voorschriften die plaatsing in de weg staan, betreft dit veelal de bebouwingsvoorschriften van het bestemmingsplan. De Wet ruimtelijke ordening bevat ontheffingsmogelijkheden die de plaatsing dan alsnog mogelijk maken.

Gemeenten hebben dus ook nu al mogelijkheden. In toekomstige of te wijzigen (deel)-bestemmingsplannen kan worden opgenomen dat het onder voorwaarden mogelijk is een tijdelijke unit op eigen erf neer te zetten, of aan te bouwen, mits deze bedoeld is voor mantelzorgdoeleinden. In de tussentijd kan dan worden gewerkt aan ontheffingen.

Een andere mogelijkheid is dat de gemeente een paraplubestemmingsplan maakt, dat het bijbouwen, plaatsen of aanbouwen van zorgunits in principe mogelijk maakt. Dan hoeft niet gewacht te worden op aanpassing van (deel)bestemmingsplannen. De provincie Noord-Brabant is een belangrijke gangmaker voor de introductie van bestemmingsplannen mantelzorg. De provincie publiceerde zelf een voorbeeldregeling. Elders in het land is vanuit de gemeenteraad of door zorg- en welzijnsorganisaties aangedrongen op een dergelijk bestemmingsplan (Haaren, Westervoort, Ede, Zwolle, Leerdam). Ook Hoogeveen heeft een vrijstellingsregeling. www.kcwz.nl/dossiers/woonvariaties

In de brochure *Wel thuis!* van de provincie Utrecht staat overzichtelijk beschreven welke mogelijkheden gemeenten nu al hebben om procedures rond het plaatsen van mantelzorgwoningen en andere vormen van zorggerelateerde bouw te verkorten. Aanzienlijke tijdswinst is bijvoorbeeld te boeken door het gecombineerd toetsen van welstand en bouwvergunning. Voorts kan een aanvrager worden ondersteund door per situatie een dossierhouder aan te wijzen die de aanvrager helpt bij allerlei regels en procedures en zorgt voor een heldere en eenduidige communicatie. [www2.provincie-utrecht.nl/prvutr/internet/j20_10.nsf/files/WelThuis!_Mantelzorgwoningen_folder-def.pdf/\\$FILE/WelThuis!_Mantelzorgwoningen_folder-def.pdf](http://www2.provincie-utrecht.nl/prvutr/internet/j20_10.nsf/files/WelThuis!_Mantelzorgwoningen_folder-def.pdf/$FILE/WelThuis!_Mantelzorgwoningen_folder-def.pdf)

Geschikte woningen voor mensen met psychische/psychiatrische beperkingen

Het wonen zelf kan voor mensen met een beperking op diverse manieren vorm krijgen. Mensen met een psychiatrische aandoening wonen vaak zelfstandig met ambulante begeleiding van een RIBW (Regionaal Instituut Beschermd Woonvormen) of in een 'begeleid wonen project'. We kennen in de centrumgemeenten ook opvangmogelijkheden voor mensen die dak- of thuisloos zijn.

In Amsterdam is onder andere de Volksbond op dit terrein actief: www.volksbond.nl

Verbinding met leefbaarheid en sociale samenhang

Mensen die zorg nodig hebben blijven in de meeste situaties het liefste wonen in het eigen huis of de vertrouwde woonomgeving. Bij intensieve zorgvragen (24 uren zorg) en zorg op afroep is wel een concentratie nodig van zorgwoningen. Woningen (al dan niet geclusterd) kunnen rond zorgsteunpunten worden gesitueerd. Bij de planvorming is het van belang rekening te houden met een goede balans tussen spreiding van deze woningen en een, vanwege de zorg, noodzakelijke concentratie. Ook dient rekening te worden gehouden met de afstand tot het zorgsteunpunt, andere diensten (winkels) en het openbaar vervoer. Al eerder is aangegeven dat bij de zelfstandigheid en participatie van mensen met een beperking ook de woonomgeving van belang is. Hier ligt dus een directe relatie met het eerste Wmo-prestatieveld 'bevorderen van sociale samenhang en leefbaarheid in dorpen, wijken en buurten'. Denk daarbij bijvoorbeeld aan ontmoetingsmogelijkheden, toegankelijkheid van winkelvoorzieningen, de veiligheid en de beschikbaarheid van voldoende zorgvoorzieningen.

Levensloopgeschied wonen in Tilburg

'Levensloopgeschikte woningen' (ook wel 'levensloopbestendig') is het overkoepelende begrip voor woningen die geschikt zijn of eenvoudig geschikt zijn te maken voor bewoning tot op hoge leeftijd, ook in geval van fysieke handicaps of chronische ziekten van bewoners. De woningen kunnen vooraf al helemaal zijn aangepast voor individuele bewoners of een bepaalde doelgroep, ze kunnen ook aanpasbaar zijn gebouwd; dat wil zeggen met eenvoudige aanpassingen geschikt te maken wanneer de bewoner wordt geconfronteerd met een fysieke beperking. Gemeente Tilburg heeft al sinds 2002 een visie op wonen en zorg die inhoudt dat alle nieuwbouwwoningen moeten voldoen aan de eisen voor aanpasbaar bouwen. De gemeente heeft daarvoor een beleidsrichtlijn levensloopgeschikt bouwen ontwikkeld, die geldt voor alle grotere nieuwbouwlocaties. Formeel is toepassing facultatief, maar bouwende partijen, ook private ontwikkelaars, houden zich eraan. Zie de ook de evaluatienota:

<http://bis.tilburg.nl/upload/notas/2009/090714-20-BO%20Levensloopbestendige%20woningbouw%20-%20een%20tussenstand%20contb1internet.pdf#search=levensloopbestendig>

Haagse woonservicewijken

Woonservice gebieden of -wijken zijn gewone wijken voor iedereen. Er wordt gestreefd naar optimale condities voor wonen met zorg en welzijn, tot en met de niet-planbare 24-uurszorg. Bewoners met beperkingen ervaren een hogere kwaliteit van dagelijks leven, omdat zij langer in staat blijven tot deelname aan de samenleving. Wie niet in zijn eigen woning kan blijven wonen kan zo nodig verhuizen naar een woonvorm met zorg, zodat de contacten in de wijk in stand blijven. Ook zijn er soms programma's die gericht zijn op onderlinge zorgzaamheid en sociale cohesie. Mensen kunnen zelfstandig blijven wonen in hun vertrouwde sociale omgeving, ook als ze veel zorg nodig hebben. Bovenal blijft een woonservicewijk echter een gewone wijk, waar jong en oud prettig kunnen wonen. Door onderlinge samenwerking tussen bewoners, gemeentelijke instanties en organisaties is er extra aandacht voor de leefbaarheid en de kwaliteit van leven in de wijk. Dit ideaal krijgt onder andere vorm in de Haagse Stichting Woonservicewijken Escamp. Kernwoorden zijn veilig, vertrouwd, participatie, krachtontwikkeling. Meer informatie www.woonservicewijken.nl/

Kleinschalig wonen Zwolle

Kleinschalig wonen voor verstandelijk en meervoudig gehandicapte kinderen in Zwolle startte tien jaar geleden en omvat nu acht woningen. De woningen zijn gehuurd van een woningbouwstichting en zien er niet anders uit dan de andere woningen in de straat. Per woning wonen vier kinderen/jongeren; de samenstelling is heterogeen. De bewoners bezoeken het Kinderdagcentrum de Kameel of gaan naar het speciaal onderwijs. Voorop staat dat het wonen in een straat in een 'gewone' woning verplichtingen met zich mee brengt, naar de andere mensen in de straat en naar elkaar. De jongeren leren in gedrag en in verzorging van de woning rekening te houden met de andere buurtbewoners en zijn samen verantwoordelijk voor een prettige woonomgeving. Helpen van de groepsleiding bij de maaltijden, schoonmaak en alle andere werkzaamheden is daarom een vanzelfsprekendheid. Het is hun woning, hun kamer en dat houdt in dat ze bezoek van familie en vrienden mogen ontvangen zonder dat dit vooraf moet worden aangevraagd of gemeld www.kleinschaligwonen.nl.

Multiculturele voorzieningen voor ouderen: grijzer en kleurrijker

Het aantal oudere migranten neemt de komende jaren toe. In absolute zin vertienvoudigt het aantal migranten ouder dan 65 van nog geen 50.000 nu naar bijna een half miljoen in 2050. Naast Turkse en Marokkaanse ouderen, zijn er vele andere culturen zoals Antilliaanse, Molukse, Chinese, Surinaamse en Indische. De groep ouderen wordt grijzer en kleurrijker. Organisaties in de zorgsector zijn al druk bezig met het afstemmen van hun aanbod op de veranderende vraag en het meer 'cultuurgevoelig' maken van de organisatie. ActiZ, organisatie van zorgondernemers, is gestart met het project Interculturalisatie Ouderenzorg. Ook woningcorporaties spannen zich steeds meer in om een aanbod te creëren voor oudere migranten. Woningcorporatie Talis in Nijmegen heeft een multifunctioneel project opgezet voor diverse doelgroepen, waaronder oudere migranten. In Deventer zijn Turkse ouderen zelf met hun woonwensen naar de woningcorporatie Rentré Wonen gestapt. Dit heeft geleid tot de bouw van het appartementencomplex Middelpunt in Deventer met 17 appartementen voor Turkse ouderen en 8 voor Nederlandse ouderen.

Voor het bouwen voor oudere migranten bestaan geen standaardrecepten; evenmin voor het bouwen voor ouderen in het algemeen. Diversiteit en een gevarieerd aanbod is nodig. Belangrijk is om te luisteren naar de vraag van oudere migranten en in te spelen op hun behoeften. Dit houdt in dat de corporatie weet wat er leeft onder de huurders en een zodanig aanbod ontwikkelt dat het goed aansluit bij de gevarieerde vraag.

Zie ook www.kcwz.nl/dossiers en www.movisie.nl/themadossier allochtone ouderen en de Wmo.

Homovriendelijke zorgcentra in Amsterdam

In het Amsterdamse woon-zorgcentrum De Rietvinck mochten homoseksuelen, bejaarde stellen dertig jaar geleden al samenwonen. Naast het zorgcentrum staat het L.A. Rieshuis, een complex met aanleunwoningen die speciaal voor 'roze' ouderen zijn bedoeld. Het Landelijk Platform Roze 50+, homobelangenorganisatie COC en ouderenorganisatie ANBO werken momenteel aan een keurmerk voor homovriendelijke verzorgingstehuizen. Reden is dat 'roze' ouderen het in woon-zorgcentra niet altijd gemakkelijk hebben. Velen zouden hun seksuele voorkeur geheimhouden uit angst voor afwijzing en vervelende opmerkingen van leeftijdsgenoten. www.osiragroep.nl/l.a._rieshuis_1447.html.

De Keyzer, hart van 'een buurt om te blijven' in Amsterdam

Woonstichting De Key is, in samenwerking met de gemeente Amsterdam, initiator van het concept 'een buurt om te blijven', dat in 2011 in de Czaar Peterbuurt opent. Woningen, woonomgeving en voorzieningen zijn afgestemd op mensen die zo lang mogelijk zelfstandig willen blijven wonen. Zorg en service houden hier gelijke tred. Een van de projecten is gebouw *De Keyzer*, dat moet het sprankelend hart van de buurt gaan vormen. Op de begane grond komen winkels, bedrijfsruimtes en een dienstencentrum met een restaurant; deze voorzieningen bevorderen de levendigheid op straat. Daarboven bouwt De Key woningen voor ouderen: huurwoningen in de sociale en de vrije sector en groepswoningen voor ouderen. www.dekey.nl/top/projecten/maatschappelijke-projecten/

Leasecontract mantelzorgwoningen

Gemeenten kunnen het beheer van tijdelijke woonvoorzieningen zelf in de hand houden. Met de leverancier van de woonunits sluiten zij dan een leasecontract. De gemeente geeft op basis van de Wmo de voorziening in bruikleen aan de zorgbehoevende. Na afloop haalt de gemeente de woonunit eenvoudig weer op. Dit scheelt de gemeente werk in het handhaven en beëindigen van de tijdelijke voorziening. Meer informatie: www.vng.nl onder de beleidsvelden wonen en/of maatschappelijke ondersteuning.

3.3 Verplaatsen en mobiliteit

Zich kunnen verplaatsen is een basisvoorwaarde voor 'meedoen'. Zodra het gaat om verplaatsing buiten het privédomein van de eigen woning ligt hier een belangrijke taak voor de overheid in de inrichting van de openbare ruimte en de zorg voor openbaar vervoer. Maar ook hier blijven burgers zelf medeverantwoordelijk voor de leefbaarheid van de woonomgeving en het vinden van eigen oplossingen voor mobiliteitsproblemen.

Waar zou het beleid aandacht aan moeten besteden?

Het verplaatsen in huis

Bij nieuwbouw woningen en verbouw kan direct al rekening gehouden worden met aanpasbaar bouwen. Zie ook de functie wonen onder 3.2. Bij bestaande woningen kan de mobiliteit binnenshuis verbeterd worden in de vorm van aanpassingen zoals het verwijderen van drempels, het verbreden van deuren, trapliften. Ook het verbeteren van de toegankelijkheid van galerijen is een aandachtspunt.

De woonomgeving

Naast de woning is ook aandacht voor de woonomgeving van belang, zodat mensen zich vrij kunnen verplaatsen en zo zelfstandig mogelijk hun dagelijkse activiteiten kunnen verrichten. De woonomgeving dient zo goed mogelijk toegankelijk, doorgankelijk, veilig en bereikbaar te zijn, juist ook voor mensen met een loophulpmiddel, rolstoel en scootmobiel en voor slechtzienden. De toegankelijkheid kan bijvoorbeeld vorm krijgen in de inrichting van looproutes die aansluitend op de voorzieningen, vrij van obstakels dienen te zijn. Ook zijn goede parkeervoorzieningen en een (toegankelijke) halte voor het openbaar vervoer essentieel. Daarnaast verdient de veiligheid speciale aandacht, zowel de sociale veiligheid als de verkeersveiligheid. Een goede inrichting en een goed beheer van de openbare ruimte, verlichting, veilige oversteekplaatsen dragen hier al toe bij. Naast de openbare ruimte is toegankelijkheid van winkels, restaurants, en andere gebouwen/voorzieningen voor een brede consumentengroep van belang om te participeren. Zie ook: www.allestoegankelijk.nl en het voorbeeld De Key op de volgende pagina.

Toegankelijk openbaar vervoer

Meer en meer wordt gewerkt aan het toegankelijk maken van het openbaar vervoer. Om de mobiliteit te verbeteren is een goed toegankelijk algemeen openbaar vervoer noodzakelijk. Dit kan voorkomen dat mensen moeten uitwijken naar meer bijzondere vervoersmiddelen. Samen met de vervoersautoriteiten binnen de regio kunnen gemeenten bezien hoe de toegankelijkheid van het openbaar vervoer gerealiseerd kan worden, bijvoorbeeld door de haltes aan te passen en de weg naar de haltes toe toegankelijk te maken door maatregelen zoals het aanleggen van geleidelijnen.

Voorzieningen voor mobiliteit

Een vervoersvoorziening is in het algemeen gericht op het opheffen of verminderen van de beperkingen die mensen ondervinden bij het lokaal en/of regionaal verplaatsen. De gemeente stelt een (vergoeding voor een) vervoersmiddel ter beschikking. De meest voorkomende mobiliteitsvoorzieningen zijn:

- collectief vervoer (o.a. bus en taxivervoersysteem, OV-deeltaxi)
- scootmobiel
- aangepaste fietsen
- rolstoel
- PGB voor een individuele vervoersvoorziening

Veel gemeenten hebben een collectief vervoerssysteem. Het collectief vervoer gaat meestal uit van het principe van een zogenaamde belbus of taxi: na een telefoontje wordt de klant door de vervoerder van huis tot aan de gewenste bestemming vervoerd (binnen de grens van 5 zones). In sommige gemeenten kunnen mensen met de Wmo-pas met de regiotaxi (OV-deeltaxi) reizen tegen gereduceerd tarief.

Vanuit het compensatiebeginsel in de Wmo zullen gemeenten na moeten gaan op welke wijze de beperking gecompenseerd kan worden. Jurisprudentie kan richting geven aan de concrete invulling van beleid en het nodige maatwerk. Persoonlijke kenmerken spelen bij de ondersteuning op het terrein van mobiliteit uiteraard ook een rol. Juist voor de kleinere doelgroepen van mensen met beperkingen (bijvoorbeeld mensen met een gecombineerde visuele en auditieve handicap of bijvoorbeeld voor kinderen) kan het zijn dat het collectieve vervoer en/of de meest voorkomende vervoersvoorzieningen niet voldoet en andere oplossingen gevonden moeten worden.

De woonomgeving

Woonstichting De Key heeft de volgende basiseisen geformuleerd voor de woonomgeving

Eis	Hoe	Omschrijving
Toegankelijkheid	Netwerk van looproutes	Barrièrevrij/markering voor slechtzienden Aansluiting op primaire voorzieningen zoals een zorgsteunpunt en winkels
	Looproute naar steunpunt en halte openbaar vervoer	Barrièrevrij/markering voor slechtzienden Maximaal 500 meter van de nultrede woning en rolstoelgeschikte woning
Veilig	Verkeersveiligheid	30 km zone op sommige plaatsen
		Veilige oversteekplaatsen
		Duidelijke scheiding stoep en straat
	Sociale veiligheid	Geen donkere hoeken Geen doodlopende straten Bevorderen sociale controle

Gratis OV voor 65-plussers in Nijmegen

In Nederland zijn er veel initiatieven op het gebied van gratis openbaar vervoer voor ouderen. Meestal betreft het een bepaalde periode van het jaar of bijvoorbeeld alleen de zaterdag. In Nijmegen kunnen sinds 2009 alle personen van 65 jaar en ouder gratis met het openbaar vervoer in de eigen stad reizen. Het aantal lijnen waarop gratis gereisd kan worden is beperkt, maar dan is de reis wel helemaal gratis, ook als de buslijn buiten de stadsgrenzen van Nijmegen komt.

De gemeente Nijmegen wil op deze wijze het deelnemen aan het sociale verkeer stimuleren en tevens het gebruik van de auto terugdringen. Meer informatie www2.nijmegen.nl/wonen/verkeervervoer.

Collectieve vervoersvoorziening in Vlist

Veel gemeenten hebben een collectief vervoerssysteem. Het collectief vervoer gaat meestal uit van het principe van een zogenaamde belbus of taxi: na een telefoontje wordt de klant door de vervoerder van huis tot aan de gewenste bestemming (binnen de gemeente) vervoerd.

De gemeente Vlist kent een open vervoerssysteem waarvan iedereen, die zich in het vervoersgebied bevindt, gebruik kan maken. Het vervoer gebeurt van deur tot deur of van deur tot sterhalte en alleen op bestelling. Er wordt gereden met rolstoelbusjes en personenauto's.

Dit vervoer wordt ook wel collectief vraagafhankelijk vervoer (CVV) genoemd. In Vlist wordt de collectieve vervoersvoorziening alleen in natura verstrekt. Iedere inwoner kan gebruik maken van het openbaar vervoersgedeelte van het CVV, tegen een gereduceerd tarief. Meer informatie www.kluwerforms.nl/WMO/Informatie/Vlist.

Gemeente Emmen: drie vormen van vervoersvoorziening in de Wmo

De eerste optie is de collectieve vervoersvoorziening via de bekende regiotaxi. Wie een indicatie voor dit soort vervoer heeft en ergens naar toe wil, kan de regiotaxi bellen. Is het probleem niet opgelost met de collectieve voorzieningen, dan heeft de burger mogelijk recht op een individuele vervoersvoorziening in natura. Dit is een oplossing van het vervoersprobleem voor iemand die daarvoor is geïndiceerd. Bijvoorbeeld een aanpassing in de eigen auto of een scootmobiel. Is het probleem hiermee nog niet opgelost, dan bestaat mogelijk recht op een persoonsgebonden budget. Daarmee kan de burger zelf het vervoer regelen. Meer informatie www.invoeringwmo.nl/WMO/nl-NL/Kernthemas/Collectief+vervoer.htm.

Mobiel in Leiden en Oegstgeest

RADIUS is een stichting die in Leiden en Oegstgeest met een dienstverleningsaanbod ten behoeve van het versterken van de zelfstandigheid van ouderen en mensen met een handicap. Ook wil zij een bijdrage leveren aan het verlichten van de taak van verzorgende partners, familieleden en vrienden van ouderen en mensen met een handicap. Er is bijvoorbeeld ondersteuning op het terrein van mobiliteit. Dit betreft diverse ondersteuningsmogelijkheden variërend van het versterken van de eigen mobiliteit door activiteiten in de Beweegwinkel, o.a. bewegen voor ouderen, tot een 'boodschappenplusbus'.

www.radiuswelzijn.nl.

Kindvriendelijke wijkroutes in Amsterdam Westerpark

O/Kids Utrecht en stadsdeel Westerpark hebben in samenwerking met SOAB een kindlint gerealiseerd. Een kindlint is een netwerk van kindvriendelijke routes waarop kinderen zich al spelend veilig door de wijk kunnen bewegen. Het lint verbindt scholen en andere kinderbestemmingen in de wijk met elkaar. Het geeft kinderen bewegingsvrijheid en het draagt bij aan de gezondheid: meer bewegen en minder ongelukken. Voor toekomstige nieuwbouw wijken en wijken waar veel ouderen en mensen met een beperking wonen is het noodzakelijk naar de routes en de inrichting van de woonomgeving te kijken. Zie ook www.soab.nl

3.4 Voeren van een huishouding

Bij de invulling van de functie voeren van een huishouding gaat het niet alleen om de huishoudelijke verzorging. Ook bij deze functie is het van belang dat verbindingen worden gelegd met andere prestatie- en beleidsvelden. Zo maken mantelzorgers vaak deel uit van de huishouding en helpen in die huishouding.

Waar zou het beleid aandacht aan moeten besteden?

Voeren van een huishouding is meer dan schoonmaken alleen

Het voeren van een huishouding gaat verder dan het schoonhouden van het huis, zoals – op indicatie – geregeld wordt in het zesde prestatieveld van de Wmo. Artikel 1, lid 1 onder h van de Wmo definieert huishoudelijke verzorging als volgt: ‘het ondersteunen bij of overnemen van activiteiten op het gebied van het verzorgen van het huishouden van een persoon of van diens leefeenheid. Ook de boodschappen, het onderhoud van de tuin, het repareren van apparatuur zijn zaken die behoren tot het voeren van een huishouding. Het beheren van de huishoudportemonnee en helpen bij (financiële) administratie is niet minder essentieel.

De hulpverlener kan ook een rol hebben in het signaleren van problematiek en het informeren en doorverwijzen, al dan niet in overleg met de ouderenadviseur, MEE, wijkverpleegkundige of huisarts.

Professionele hulp of informele hulp

Voor ondersteuning bij het schoonmaakwerk wordt, indien daarvoor een indicatie bestaat, meestal professionele hulp ingezet. Deze hulp kan worden geboden door een medewerker van een thuiszorgorganisatie, door een alfahulp of andere zelfstandige die een burger inhuurt met de inzet van een pgb (persoonsgebonden budget).

Hulp bij het uitvoeren van huishoudelijke taken kan vaak ook worden gegeven door vrijwilligers, mantelzorgers en/of burens. Het faciliteren van projecten om deze (vrijwillige) voorzieningen te stimuleren kan dan ook een efficiënte inzet van middelen betekenen. Zo ook de ondersteuning van mantelzorgers. Voor de ondersteuning van mantelzorgers zijn basisfuncties mantelzorg beschreven. Meer informatie: www.prestatieveld4.nl. Richtlijnen voor het bewaken van de kwaliteit van hulp bij de huishouding vindt u in de handreiking *Kwaliteitsdocument voor Verantwoorde Hulp bij de Huishouding*: www.invoeringwmo.nl.

Gebruikelijke zorg en de rol van de mantelzorger

Bij hulp bij het huishouden moet zeker ook de gezinssituatie in beschouwing worden genomen, denk daarbij bijvoorbeeld aan een inwonende jongere die volgens de regels van indicatie geacht wordt mee te helpen in de huishouding, maar hier lang niet altijd toe in staat is.

Zie voor meer informatie over jonge mantelzorgers de site van het Expertisecentrum Mantelzorg: www.expertisecentrummantelzorg.nl. Hier is ook informatie te vinden over toepassing van gebruikelijke zorg en in aansluiting daarop de mogelijkheid af te wijken van de gemeentelijke verordening door middel van een hardheidsclausule.

Persoonsgebonden budget (pgb)

Het pgb is als eerste binnen de zorg vanuit de AWBZ geïntroduceerd. Sinds de invoering van de Wmo kan ook voor een pgb voor de individuele voorzieningen uit de Wmo gekozen worden.

Van de mensen met een matige of ernstige beperking heeft 9% een pgb voor zowel Wmo als AWBZ. Een pgb geeft naast vrijheid en eigen keuze ook meer verantwoordelijkheden, zoals het voeren van een administratie, het afleggen van verantwoording en het afsluiten van overeenkomsten met zorgverleners. Budgethouders kunnen ondersteund worden bij de administratie en de werkgeververantwoordelijkheden die zij soms hebben. Gemeenten kunnen met de SVB een contract sluiten zodat de SVB deze ondersteuning aan de budgethouders biedt. Budgethouders kunnen ook andere ondersteuning- of bemiddelingsbureaus inschakelen. Om de betrouwbaarheid van dergelijke ondersteuningbureaus te waarborgen is een gedragscode ontwikkeld en een keurmerk voor zogenoemde bemiddelingsbureaus in de maak (meer informatie www.Persaldo.nl). Voor meer informatie over het voeren van een pgb-beleid kunnen gemeenten de pgb-wijzer raadplegen op www.invoeringwmo.nl.

Ergonomische aanpassingen

Als gevolg van de aard van de beperking kunnen er specifieke voorzieningen nodig zijn.

Denk daarbij bijvoorbeeld aan iemand met reumatische aandoeningen die om de huishouding te kunnen doen aangepaste materialen nodig heeft.

Collectieve voorzieningen, verbinding en meedoen

Bij het voeren van een huishouding liggen er bij uitstek kansen voor gemeenten om verbindingen te leggen met andere prestatievelden of beleidsterreinen buiten de Wmo en op deze manier invulling te geven aan het baken voor integraliteit uit Welzijn Nieuwe Stijl. Zo kan de manier waarop de gemeente ondersteuning organiseert bij het voeren van het huishouden ook bijdragen aan het participeren van mensen in de samenleving en het verkomen van vereenzaming. In plaats van maaltijden uitsluitend thuis te bezorgen kunnen mensen in een buurtrestaurant gezamenlijk eten. Het restaurant kan een opleidingsplek zijn voor mensen met een achterstand tot de reguliere arbeidsmarkt. Boodschappen kunnen samen met vrijwilligers worden gedaan of kunnen thuis gebracht worden door medewerkers van de WSW. De brochure *Sociaal overwogen aanbesteden* helpt gemeenten bij het vormgeven van bestekken waarin de wensen van de gemeente omtrent de

manier waarop de ondersteuning bij het huishouden wordt georganiseerd. De brochure is te downloaden via www.invoeringwmo.nl.

Impulsen voor een vernieuwende manier van werken het leggen van dwarsverbanden tussen Wmo-prestatievelden en beleidsterreinen daarbuiten komen ook voort uit het Wmo-project De Kanteling van VNG. Inzet is hier de omschakeling van het denken in voorzieningen naar het gewenste eindresultaat van de ondersteuning. Zie hiervoor ook paragraaf 5.1 en de VNG-website www.vng.nl/smartsite.dws?id=80490.

Sociale samenhang en leefbaarheid als ondersteuning

Ook bij de invulling van deze functie is het van belang een relatie te leggen met het eerste prestatieveld, leefbaarheid en sociale samenhang. De zelfredzaamheid kan aanzienlijk sterker worden als mensen een beroep durven te doen op buurtgenoten voor kleine zaken als bijvoorbeeld het buiten zetten van de vuilniszakken of het doen van een kleine vergeten boodschap. Ook een winkel op niet al te grote loopafstand draagt bij aan de mogelijkheid om ondanks beperkingen de eigen huishouding te blijven voeren.

Buurtsuper in Olderberkoop

In 2003 werd supermarkt Attent in Olderberkoop als eerste in Friesland een zogenaamde Buurtsuper Speciaal. De supermarkt maakt deel uit van zorginstelling Talant. Een Buurtsuper Speciaal is een buurtsuper die wordt gerund door een zorginstelling. De winkel in Oldeberkoop voorziet in een tweeledige behoefte: mensen met een beperking hebben zinvol werk en nemen deel aan de samenleving en de inwoners van Oldeberkoop kunnen op deze manier hun boodschappen blijven doen in het eigen dorp. De Buurtsuper is een gewone winkel met hetzelfde assortiment als andere supermarkten. Daarnaast zijn er enkele extra's: een postagentschap, een hoek met woonaccessoires (gemaakt op andere dagbestedingslocaties van Talant) en een bezorgdienst.

In opdracht van de Fuldauerstichting is onderzoek gedaan naar buurtsupers als algemene voorziening op locaties waar de grotere supermarkten zijn verdwenen. Doel is verbeteren van de leefbaarheid in het algemeen en in het bijzonder van de toegankelijkheid van voorzieningen voor mensen met een beperking. Vanuit dezelfde formule zijn ook in Twente enkele buurtsupers opgezet:

www.improjecten.nl/IMPweb09.01_bestanden/IMPprojecten.htm.

Burenhulp gemeente Nijmegen

In veel gemeenten lopen vrijwilligersprojecten die erop zijn gericht buurtbewoners met een beperking te ondersteunen bij allerlei klusjes in en om het huis. Een voorbeeld is Buurthulp Nijmegen, in vier wijken actief met als doel om buurman/vrouw te helpen als deze het even zelf niet kan. Bijvoorbeeld helpen bij het instellen van technische apparaten, onderhoud van de tuin of een boodschap meebrengen.

www.vrijwilligerswerkregionaal.nl/nijmegen/projecten/buurthulp

Formulierenbrigade Amsterdam-Noord: mensen aan het werk én hulp aan burgers.

In veel gemeenten is tegenwoordig een formulierenbrigade actief. Medewerkers van deze dienst helpen burgers die rond het minimum leven bij het indienen van een aanvraag voor een regeling of voorziening. In Amsterdam-Noord ging in 2000 een pioniersproject van start met een ploeg van twaalf brigadiers.

De Formulierenbrigade kent twee doelstellingen: hulp bieden aan burgers bij het invullen van formulieren en de doorstroming van de brigadiers naar een betaalde baan.

Amsterdammers kunnen, afhankelijk van het stadsdeel waar ze wonen, terecht bij één van de zes Marktpleinen. Een Marktplein is een gecombineerde vestiging van het CWI, het UWV en de Dienst Werk en Inkomen (DWI) waar de brigades onder vallen. Daarnaast zijn er verschillende spreekuurlocaties verspreid door de stad; ook kunnen cliënten een huisbezoek aanvragen.

De 'brigadiers' zijn zelf langdurig werkloos geweest. Om andere burgers te kunnen helpen volgen ze een opleiding van vier maanden, waarin ze kennis maken met de formulieren en de bijbehorende wet- en regelgeving en training krijgen in sociale vaardigheden en communicatie. Als ze voor de eindtoets slagen kunnen ze aan de slag als brigadier. Het is de bedoeling dat de brigadier na maximaal drie jaar doorstroomt naar een reguliere baan, onder andere bij het (DWI).

Meerdere gemeenten hebben een formulierenbrigade. Sommige volgen de tweeledige doelstelling van de Amsterdamse opzet, andere gemeenten richten zich louter op de hulpverlening bij de aanvraag van voorzieningen. Meer informatie: www.nicis.nl/nicis/dossiers/socialecohesie/Armoedebestrijding/formulierenbrigade_1036.html

3.5 Meedoen

Meedoen is de overkoepelende doelstelling van de Wmo. De Wmo wil bereiken dat iedereen mee kan doen en dat mensen hun mogelijkheden inzetten voor hun eigen zelfredzaamheid en ten behoeve van de eigen leefomgeving. Een transitie van verzorgingsstaat naar een participatiesamenleving.

Waar zou het beleid aandacht aan moeten besteden?

Meedoen, meehelpen en meedenken

Het begrip meedoen – participatie – in de Wmo behelst eigenlijk twee vormen van participeren. Enerzijds het meedenken en meepraten over het (gemeentelijk) beleid, burgerparticipatie, anderzijds meedoen in de zin van deelnemen aan activiteiten in de samenleving, maatschappelijke participatie. Over de eerste betekenis van burgerparticipatie zijn diverse publicaties beschikbaar. Kijk hiervoor op www.movisie.nl.

In deze paragraaf gaan we nader in op de tweede betekenis, deelname aan activiteiten in de samenleving, vóór en dóór mensen met een beperking.

Meedoen aan reguliere activiteiten (inclusief beleid)

Het uitgangspunt bij meedoen in de Wmo is dat iedereen mogelijkheden heeft en een bijdrage kan leveren aan de samenleving. Beleid kan zich richten op bijvoorbeeld het toegankelijk maken van reguliere welzijnsactiviteiten zodat mensen met een beperking zelf mee kunnen doen. Inclusief beleid is het uitgangspunt. Indien bij het inrichten van voorzieningen al rekening is gehouden met mensen met beperkingen, zijn later geen extra maatregelen nodig. Bij het 'berekenen' of de investeringen voor extra toegankelijkheid kunnen worden terugverdiend, geldt dat daarbij zeker ook de maatschappelijke winstpunten meegenomen dienen te worden. Naast fysieke belemmeringen stuiten mensen met een beperking soms ook op sociale drempels.

Verbindingsmogelijkheden.

Bij de vormgeving van het ondersteuningsbeleid voor mensen met beperkingen zijn welzijnsorganisaties en vrijwilligersorganisaties belangrijke partners. Maar ook samenwerking met zorginstellingen, woningcorporaties, sport- en andere verenigingen kan leiden tot meer mogelijkheden om mee te doen voor mensen met beperkingen. Vrijwilligerswerkbeleid kan zich daarbij niet alleen richten op de ondersteuning van mensen met beperkingen, maar ook op het mogelijk maken van vrijwilligerswerk dóór mensen met een beperking. Een actieve bijdrage leveren aan de samenleving draagt bij aan het vergroten van de eigen kracht van mensen. De ondersteuning van mantelzorgers helpt indirect ook bij aan de 'Meedoen' mogelijkheden. Voor zowel vrijwilligerswerkbeleid als voor mantelzorgbeleid vindt u basisfuncties op www.prestatieveld4.nl.

Empowerment

Mensen met beperkingen moeten soms ook eigen barrières overwinnen om deel te nemen aan activiteiten. Het denken vanuit eigen kracht en eigen mogelijkheden helpt daarbij. Aandacht voor de beroepshouding van professionals is hier van belang, maar ook het opzetten van concrete projecten die bijdragen aan empowerment.

Vormen van ondersteuning bij meedoen

Meedoen aan activiteiten in de samenleving gaat niet voor iedereen vanzelf. Soms is meer individueel gerichte begeleiding een oplossing bij bijvoorbeeld vrijetijdsbesteding. Soms voldoet een collectief aanbod en kan een infrastructuur in de buurt of wijk ontmoetingen faciliteren en stimuleren (huiskamerproject, buurthuis etc). Het kan ook zijn dat mensen actief betrokken moeten worden bij activiteiten om uit hun isolement te komen. Een ‘er op af’ methode is dan meer geëigend.

Pakketmaatregelen AWBZ

De AWBZ-pakketmaatregel speelt in op het uitgangspunt dat ‘meedoen’ niet hoort tot het domein van de zorg, maar gaat over het organiseren van participatiemogelijkheden voor iedereen. Ook als het mensen betreft die bijzondere ondersteuning nodig hebben. In dit verband is een handreiking voor gemeenten opgesteld met daarin voorbeelden en suggesties voor oplossingen voor de ontwikkeling van voorzieningen voor groepen die voorheen een beroep konden doen op, de AWBZ (zie ook voorbeeld gemeente Helden in paragraaf 5). Zie ww.invoeringwmo.nl

Sport en Wmo

Sport biedt bij uitstek kansen om mensen met elkaar te verbinden en te stimuleren om mee te doen. De gemeente kan nagaan of de bestaande sportvoorzieningen ook toegankelijk zijn voor mensen met beperkingen en of deze doelgroep ook daadwerkelijk wordt bereikt. De relatie sport en Wmo krijgt op uiteenlopende manieren vorm, variërend van bewegen voor ouderen tot G-teams (Gehandicapten-teams) bij voetbalverenigingen. Ook kan de gemeente in dat kader hulpmiddelen verstrekken, zoals de sportrolstoel. Voor voorbeelden zie: www.Wmo-sporttas.nl

Sociaal vangnet in de buurt in Hoorn

Dit project is erop gericht ouderen zo lang mogelijk zelfstandig in hun eigen buurt te laten wonen. Dat gebeurt met de inzet van vrijwilligers, jongeren en andere betrokkenen uit de buurt. Op die manier wordt de vereenzaming van ouderen tegengegaan en leren jongeren iets over waarden. Een mooie combinatie van zorg voor kwetsbaren en het bieden van een perspectief aan anderen, oftewel een combinatie van de Wet maatschappelijke ondersteuning en de Wet werk en bijstand.

Verbinding door intergeneratieel contact in Emmen

In een vergrijzende en snel veranderende samenleving is het samenleven en samenwerken tussen generaties van essentieel belang. Intergenerationele projecten helpen verschillende generaties met elkaar in contact te komen, zodat zij met elkaar samen kunnen werken en van elkaar kunnen leren.

Vertrekpunten bij intergeneratiele buurtontwikkeling zijn niet de achterstanden en tekorten, zoals die al heel snel om de hoek komen bij de etnische- of klassengebonden invalshoek, maar de competenties van bewoners. Het principe van empowerment staat centraal: het benutten van de diversiteit tussen generaties, en van daaruit het versterken van het sociaal en cultureel kapitaal van alle betrokken deelnemers.

Een voorbeeld van een creatieve intergeneratiele aanpak is de musical 'Jonge Luu en Aole Knarren', waarin de verschillen tussen jong en oud op een speelse wijze aan de orde komen. Het verhaal speelt zich af in een herkenbaar lokaal decor: het marktplein van Nieuw-Amsterdam/Veenoord (gemeente Emmen), rondom een 'hangplek' die zowel door jongeren als ouderen wordt gebruikt. De leeftijd van de spelers varieert tussen de 12 en 80 jaar. Het samen werken aan de productie, die driemaal voor een uitverkochte zaal werd opgevoerd, heeft geleid tot meer begrip en respect tussen oudere en jongere dorpsbewoners. Het project is uitgevoerd door Welzijngroep Sedna en Zorgcentrum Oldersheem. Informatie: www.welzijngroepsedna.nl. Zie voor meer voorbeelden van intergeneratieel werken www.zilverenkracht.nl.

Mantelzorgmaatje in de provincie Utrecht

Hoewel mantelzorgen beschouwd kan worden als een vorm van meedoen, kan het zorgen voor een naaste ook een drempel opwerpen voor verdere deelname aan het sociale verkeer. Een mantelzorgmaatje kan dan ondersteuning bieden aan de mantelzorger.

Het mantelzorgmaatje biedt: een luisterend oor, praktische en laagdrempelige ondersteuning bij regeltaken en ondersteuning bij de versterking van het sociale netwerk. Het mantelzorgmaatje kan ook worden ingezet bij hulpvragers zonder mantelzorger, bijvoorbeeld bij jongvolwassenen die zelfstandig (gaan) wonen.

Het mantelzorgmaatje is een vrijwilliger of stagiaire die eventueel naast de eigen vrijwilliger of stagiaire komt. Soms kan dit ook worden gecombineerd. Maatjes krijgen extra scholing en begeleiding om hun taken goed uit te kunnen voeren. Deze nieuwe vorm van dienstverlening is met steun van de provincie Utrecht ontwikkeld door Handje Helpen regio Utrecht en beschreven in de brochure Naast de mantelzorger. Een metgezel voor mantelzorgers. Meer informatie www.handjehelpenregioutrecht.nl/

Kwartiermaken

Het doel van kwartiermaken is een maatschappelijk klimaat te bevorderen waarin mensen met psychische of sociale beperkingen naar eigen mogelijkheden en beperkingen kunnen functioneren. De inzet is uitsluiting tegengaan én mogelijkheden creëren om nieuwe ervaringen op te doen in een sociale en maatschappelijke omgeving. Bij kwartiermaken wordt enerzijds gewerkt aan draagvlak in organisaties of samenlevingsverbanden (buurt of wijk), anderzijds aan ondersteuning van kwetsbare burgers bij het aangaan van (nieuwe) contacten die als zinvol worden ervaren. Daarvoor zijn initiatieven nodig die mensen onderling verbinden (bijvoorbeeld in een buurt) en mensen en organisaties bij elkaar brengen en die bemiddelen tussen wensen en behoeften van cliënten en hun omgeving. Een voorbeeld van zo'n initiatief is het project Koffie om de Hoek van de Symfona Groep Gooi & Vechtstreek, afdeling preventie en dienstverlening. Het project is gericht op maatschappelijke deelname van langdurige ggz-cliënten aan de samenleving door de opzet van nieuwe maatschappelijke steunsystemen. Koffie om de Hoek biedt de deelnemers een vrijblijvende ontmoetingsplek, zonder voorafgaande intake of indicatie. De sociaal-cultureel werkers van het wijkcentrum hebben de rol van gastvrouw/heer en zorgen voor een gastvrij onthaal. Al snel na de start bleek dat de bezoekers behoefte hebben aan activiteiten. Die zijn vanaf dat moment in overleg met de bezoekers georganiseerd. Diverse organisaties zijn betrokken bij dit project: Symfona Groep Gooi & Vechtstreek, het RPCP, Stichting Lokaal Welzijn Huizen, Stichting SIS Hilversum, de gemeenten Huizen en Hilversum, Versa Welzijn en Cultuur en Stichting Maatjesproject G&V. Kwartiermaken is ook van belang bij kleinschalige wooninitiatieven voor verstandelijk gehandicapten in de wijk. Meer voorbeelden op www.kwartiermaken.nl/publicaties.

Vriendendiensten Deventer

Vriendendiensten Deventer is voor mensen die met de psychiatrie in aanraking zijn (geweest), behoefte hebben aan meer sociale contacten en zelfstandig wonen in de regio Deventer e.o. Doel is het bevorderen van de maatschappelijke integratie van de deelnemers door middel van contact en ondersteuning door vrijwilligers. De deelnemers van de Vriendendiensten worden in contact gebracht met een vrijwilliger en/of een groep deelnemers. Samen worden er activiteiten ondernomen. Het gaat hierbij niet om hulpverlening, maar om gewoon gezellig contact zoals samen een kopje koffie drinken, winkelen, wandelen, fietsen, naar de film gaan of musea bezoeken. Meer informatie is te vinden via www.clienteninitiatievendeventer.nl/vriendendienst/index.htm

Eigen Kracht: de regie in eigen hand!

Ook als het tegenzit, kunnen mensen samen met familie, vrienden en dierbaren vaak heel goed een oplossing bedenken. Eerst uit eigen kracht putten, voordat buitenstaanders de regie overnemen is het uitgangspunt van de Eigen Kracht Centrale. Mensen zijn er voor elkaar, ondersteunen elkaar en vinden oplossingen met elkaar in een mini-conferentie. De Eigen Kracht Centrale werkt aan een samenleving waarin mensen centraal staan, mensen een stem hebben en waarin mensen mee doen. De Eigen Kracht Centrale noemt dit werken aan burgerschap. www.eigen-kracht.nl/waar+en+hoe+eigen+kracht

De ABCD-methode: eigen kracht van de burger

De Asset-Based Community Development (ABCD)-benadering is een van oorsprong Amerikaanse methode, die lokale talenten en vaardigheden van bewoners van achterstandswijken in kaart brengt en mobiliseert om te werken aan vitale buurten. De methode onderscheidt zich doordat niet wordt uitgegaan van de problemen, maar gekeken wordt naar de kansen in een wijk. De ABCD-werkwijze is 'asset-based'; individuen en groepen beschikken over capaciteiten die in dienst kunnen staan van de wijk. De ABCD-aanpak wil deze capaciteiten aanboren en gebruiken. Zo kan de lokale gemeenschap zelf aan de slag gaan, met eigen vaardigheden. De aanpak bouwt voort op inzichten van (Amerikaanse) buurtgerichte tradities op de terreinen van samenlevingsopbouw, wijkplanning en versterking van buurteconomieën. Het in kaart brengen en mobiliseren van de buurtbewoners gaat uit van al bestaande verbanden en informele netwerken en het aanspreken van bewoners op hun belang, waarbij de lasten moeten opwegen tegen de lusten. De methode is in Amerika gedurende enkele decennia ontwikkeld door McKnight en Kretzman in (achterstands)wijken. Inmiddels is ook in Nederland in diverse buurten en wijken de ABCD-methode toegepast om burgers te betrekken bij de leefbaarheid en sociale samenhang in de buurt. Een verkenning naar verschillende methoden op dit terrein is uitgevoerd onder de vlag van Beter in Meedoen, een programma van het ministerie van VWS om een kwaliteitsimpuls te geven aan de uitvoering van de Wmo (van Arum, Uyterlinde & Sprinkhuizen, 2009).

3.6 Zorg

Onder zorg verstaan we zowel de formele zorg vanuit de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten en de Zorgverzekeringswet als de informele zorg (mantelzorg en vrijwillige inzet). Zorg heeft een nauwe relatie met het prestatievelde 5 en 6 van de Wmo. Die prestatievelden zijn er immers op gericht individuele beperkingen zoveel mogelijk te compenseren. Het gaat om het verlenen van collectieve en individuele voorzieningen aan mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem en aan mensen met een psychosociaal probleem ten behoeve van het behouden en het bevorderen van hun zelfstandig functioneren of hun deelname aan het maatschappelijke verkeer. Veel mensen die ondersteuning krijgen vanuit de Wmo zijn tevens aangewezen op langdurige AWBZ-zorg.

Waar zou het beleid aandacht aan moeten besteden?

Verbinden wonen, welzijn en zorg

De gemeente is met name betrokken bij mensen die (nog) thuis wonen en zorg ontvangen. Maar ook mensen (bijvoorbeeld verstandelijk gehandicapten) wonend in (AWBZ-gefinancierde) kleinschalige woonvormen in de wijk willen participeren in de samenleving. Door een goede samenwerking tussen gemeente, zorgaanbieders en andere samenwerkingspartners kan meerwaarde worden gecreëerd voor de burgers, zowel op collectief als individueel niveau. De gemeente heeft daarbij de regierol.

Ketensamenwerking

De organisatie van voorzieningen van wonen, welzijn en zorg is complex, omdat juist hier sprake is van aanbieders die te maken hebben met verschillende landelijke en/of lokale beleidskaders. Het vraagt innovatie ook op het terrein van zorg voor mensen met een beperking deze schotten te overbruggen. De handreiking *Ketensamenwerking in de Wmo* (Heineke & van der Veen, 2005) biedt inzicht in partijen die betrokken (kunnen) zijn bij de zorg voor mensen met een beperking.

In deze handreiking maken de auteurs gebruik van klantprofielen.

www.beleidsplanwmo.nl/thema/acties/ketensamenwerking

Meerwaarde voor de burger

De verbinding en samenwerking tussen gemeente en de zorgsector levert meerwaarde op voor de burger. Aandachtspunten daarbij zijn:

- De toegang tot zorg en ondersteuning (zie ook de functie informatie en wegwijs), eventueel in de vorm van een geïntegreerde indicatiestelling Wmo-AWBZ.
- Een samenhangend en sluitend voorzieningenaanbod ter bevordering van zelfredzaamheid en participatie, bijvoorbeeld een woonservicezone.
- Samenhang in de hulpverlening. Vooral waar meerdere hulpverleners periodiek bij mensen thuis komen, is op microniveau afstemming wenselijk. Dat kan bijvoorbeeld ook door te werken in gecombineerde zorg- en welzijnsteams. Bij multiprobleem situaties is samenwerking tussen

hulpverleners uit verschillende domeinen (naast wonen, welzijn en zorg bijvoorbeeld ook schuldhulpverlening, justitie, onderwijs etc. zijn) nog belangrijker.

- Een samenhangend preventieaanbod. Hier kan een verbinding worden gelegd met de Wet publieke gezondheid (WPG). Denk daarbij ook bijvoorbeeld aan valpreventie en bewegen.

Samenwerking gemeente – zorgkantoor/zorgverzekeraar

Gemeenten maken vaak onvoldoende gebruik van de mogelijkheid om afspraken te maken met het zorgkantoor/de zorgverzekeraar. De gemeente is de financier van de ondersteuning en het zorgkantoor/de zorgverzekeraar van de AWBZ en Zvw-zorg. Beide financiers zouden gezamenlijk kunnen optrekken bij het bepalen van het beleid rond extramuralisering en woonservicegebieden. Belangrijk instrument daarbij is de inkoop van zorg en ondersteuning, bijvoorbeeld door afstemming van de aanbestedingsbestekken van gemeente en zorgkantoor.

Huisarts en Wmo; preventie en signalering.

Door een goede samenwerking tussen de gemeente en de eerstelijnszorg, met name de huisartsen, kunnen gemeenten invulling geven aan het preventiebeleid. De opdracht tot het bevorderen van afstemming tussen de publieke en de curatieve gezondheidszorg hebben gemeenten vanuit de Wet publieke gezondheid (Wpg). Nagenoeg iedereen is bij een huisartspraktijk ingeschreven en mensen hebben vaak een persoonlijke relatie met hun huisarts. Bij preventieve activiteiten kan daar handig gebruik van worden gemaakt. Denk aan 'casefinding': opsporen van mensen met een hoog risico, benaderen van moeilijk te bereiken groepen en motivatie van mensen om aan preventieve activiteiten deel te nemen. Contacten tussen gemeenten en huisartsenpraktijken blijken lastig van de grond te komen. Zo geven gemeenten aan dat ze geen directe invloed hebben, omdat huisartsenzorg via de zorgverzekeraar wordt gefinancierd. Toch zijn er belangrijke bewegingen op dit terrein. Een aantal gemeenten, waaronder Utrecht en Amsterdam, heeft een convenant met een zorgverzekeraar afgesloten om samen een aantal gezondheidsproblemen (vaak op wijk/buurniveau) aan te pakken. In het Limburgse project (G)oud werken huisartsen, GGD, patiëntenorganisatie, verzekeraars en gemeenten samen om de kwaliteit van leven van ouderen te bevorderen. Zorg, welzijn en ondersteuning worden hier zoveel mogelijk samen gebracht. Voor meer informatie zie: www.ggdz.nl/client/1/?websiteid=1&contentid=4786&hoofdid=3831.

Goede samenwerking tussen huisartsen en gemeenten is niet alleen vanuit het oogpunt van preventie maar ook voor de signalering en doorverwijzing van belang. Voor de goede doorverwijzing naar het juiste loket moet men over en weer de lokale sociale kaart goed kennen. Dit is ook van belang als het gaat om mantelzorgers die ondersteuning nodig hebben en zich met klachten melden bij de huisarts.

Samenwerking bij gebouwelijke wijkinfrastructuur

Zowel de gemeente als de zorgorganisaties hebben behoefte aan gebouwen in de wijk. De gemeente wil bijvoorbeeld een buurthuis met informatiepunt realiseren, een zorginstelling een wijkzorgsteunpunt. Door niet los van elkaar te bouwen, maar gezamenlijk een wijkservicepunt op te zetten en te exploiteren kan inhoudelijke synergie en efficiencywinst ontstaan. De AWBZ kent namelijk de Nza-beleidsregel zorginfrastructuur voor de financiering van zorgsteunpunten in de wijk. De financiering staat toe dat een zorgsteunpunt ook multifunctionele ruimten omvat die gebruikt kunnen worden als sociaal restaurant of voor welzijnsactiviteiten. Met aanvullende financiering van de gemeente kunnen meer functies in het wijkservicepunt worden ondergebracht en kan gezamenlijk een meer uitgebreid activiteiten- en ondersteuningsaanbod worden aangeboden.

Er zijn overigens tal van andere partners mogelijk die kunnen participeren in het wijkservicepunt en voor extra 'reuring' kunnen zorgen, zoals eerstelijnszorg, brede school, kapper en winkels. Meer informatie over start en exploitatie van wijkservicepunten in de publicatie *We zijn gewoon een goede buur, een handreiking voor wijkservicepunten*. Te downloaden:

www.movisie.nl/121072/def/home_/publicaties/publicaties_/850_we_zijn_gewoon_een_goede_buur_een_handreiking_voor_wijkservicepunten/

Zorg op afroep en volledig pakket thuis

Essentieel voor het zelfstandig kunnen blijven wonen is de beschikbaarheid van (24-uurs)zorg op afroep. In sommige delen van Nederland is deze adequaat opgezet (er bestaat bijvoorbeeld een dekkend systeem in Noord- en Midden-Limburg), in andere delen is deze maar beperkt beschikbaar. Daarvoor zorgen is primair de taak van de zorgaanbieders en het zorgkantoor. Maar ook de gemeente heeft als regievoerder op het terrein van wonen, zorg en welzijn een taak. Juist om tot een sluitend voorzieningenaanbod voor zijn burgers te komen is zorg op afroep een onmisbare schakel. De gemeente moet inzicht hebben in de lokale dekkinggraad van zorg op afroep en dient, als deze onvoldoende geregeld zou zijn, andere partijen – zoals het zorgkantoor en zorgaanbieders - bijeen te roepen en daarop aan te spreken.

Een nieuw instrument ter bevordering van het zelfstandig kunnen blijven wonen is het volledig pakket thuis (VPT). Dit AWBZ-pakket voor thuiswonende verblijfsgeïntimeerden omvat niet alleen de zorg maar ook de diensten (maaltijd, schoonmaak etc.). Meer informatie : www.cvz.nl/zorgpakket/awbz-kompas/verblijf/vpt/vpt.html.

Buurtzorg

Buurtzorg is een voorbeeld van een zorgconcept waarin kleine zelfstandig functionerende buurtzorgteams de benodigde zorgondersteuning thuis voor hun rekening nemen. Zie het voorbeeld verderop in de handreiking. De aanpak is gericht op het versterken van de zelfredzaamheid en het sociaal netwerk, en op 'ontzorgen'. Meer informatie over deze formule in navolgend voorbeeld.

Mantelzorgondersteuning

Naast professionele zorg vindt een groot deel van de zorg voor mensen met een beperking plaats door mantelzorgers en door zorgvrijwilligers, bijvoorbeeld in de vorm van een oppasdienst. Circa 75 % van alle zorg wordt in eigen kring verleend. Bijna twee miljoen mantelzorgers zorgen langer dan vijf jaar voor een naaste. Zij doen dit gemiddeld 22 uur in de week. Gemeenten ondersteunen mantelzorgers in een mantelzorgsteunpunt. Belangrijk aspect daarbij is een goede afstemming tussen zorgverleners en mantelzorgers. Gemeenten kunnen daarbij de rol van verbindingsofficier nemen naar AWBZ en aanbieders. Door actief 'mee te kijken' naar de gevolgen voor mantelzorgers van veranderingen zoals de pakketmaatregelen AWBZ kan de gemeente tijdig onderkennen waar mogelijk gaten vallen en voorkomen dat mantelzorgers zwaarder belast worden. Om gemeenten te helpen bij het opzetten van mantelzorgondersteuning zijn de Basisfuncties Mantelzorg ontwikkeld. Zie www.prestatieveld4.nl.

Buurtzorg

Buurtzorg Nederland levert in een groot aantal gemeenten zorg vanuit kleine, zelfstandige teams van wijkverpleegkundigen, verpleegkundigen in de wijk en wijkziekenverzorgenden. Er wordt alleen met goed opgeleide professionals gewerkt. Buurtzorg zoekt de samenwerking met huisartsen. De medewerkers zijn zelf verantwoordelijk voor de zorgverlening, het netwerk met andere hulpverleners (waaronder ouderenadviseurs, MEE, welzijnsorganisatie, mantelzorgers) en de resultaten van het team. Dit wordt vanuit Buurtzorg Nederland op verschillende manieren ondersteund door minimale registratie met behulp van moderne ICT, scholing en training en goede arbeidsvoorwaarden. Buurtzorg Nederland richt zich op het benutten van de mogelijkheden in de directe omgeving van de cliënt en daarmee op 'ontzorgen'. De kwaliteit van het dagelijks leven van de cliënt is daarbij het belangrijkste uitgangspunt. De zorg- en dienstverlening wordt geboden bij mensen thuis, in woonzorgcentra en verpleeghuizen. www.buurtzorgnederland.nl

Overzicht basiseisen voorzieningen Woningstichting De Key

Voorziening	Aanbod	Hoe te krijgen	
Algemene voorzieningen	Winkels voor dagelijkse levensbehoefte		
	Openbaar vervoer		
Welzijnsvoorzieningen	Advies en informatievoorziening		
	Ontmoeting, recreatie		
Dienstverlening aan huis	Boodschappen, maaltijden		Op aanvraag/indicatie
Zorgvoorzieningen in de buurt	Zorg op afroep		Dient binnen 15 minuten beschikbaar te zijn
	24 uur per dag beschikbaar		
Overige zorgvoorzieningen	Toezicht 24 uur per dag voor intensieve zorg en mensen die niet de regie over het eigen leven kunnen voeren	Permanente aanwezigheid in de woningen	
	Zorg op afspraak	Avond en nacht bereikbaarheid nodig.	
	Huisartsen zorg	Behandeling en bezorging aan huis nodig	
	Paramedici		
	Apotheek		

Intra- en extramuraal zorg verbonden met welzijn in de wijk in Almere

Archipel is een innovatief centrum in Almere waar de zorg 'schottenvrij' wordt aangeboden.

De bewoners van Archipel hebben geclusterde 24-uurs zorg nodig. Zij hebben een eigen appartement of kamer. Ook zijn er mogelijkheden voor een tijdelijk verblijf en er is een hospice.

Daarnaast zijn er gemeenschappelijke ruimtes en een dienstencentrum. Archipel wil daarmee een centraal onderdeel van de wijk zijn en een brede maatschappelijke functie vervullen. Naast de zorg richt Archipel zich ook op welzijnsactiviteiten en culturele activiteiten. Daartoe wordt nauw samengewerkt met de scholen in de wijk, met het buurthuis, de woningcorporaties, het jongerencentrum, de wijkagent, het stedelijk beheer, de vrijwilligers en mantelzorg en andere buurtorganisaties. De gezondheidszorg wordt via één loket door één team onder één leiding aangeboden.

www.zorggroep-almere.nl/woonzorgcentra.php

Oppasdienst door vrijwilligers in Cuijk en omstreken

De Oppasdienst is een dienst van Stichting Welzijn Ouderen Cuijk (SWOC) en biedt hulp in Cuijk, Haps, Beers, Linden, St. Agatha en Katwijk. Vrijwilligers van de Oppasdienst bieden aanwezigheidshulp thuis ter ondersteuning van mantelzorgers die zorgen voor iemand die langdurige zorg nodig heeft. Het kan bijvoorbeeld gaan om iemand die vergeetachtig of dementerend is of een beroerte heeft gehad. Om die zorg vol te kunnen houden is het belangrijk er af en toe 'even tussenuit' te kunnen. Rustig boodschappen doen, een vriend of vriendin bezoeken, fietsen of sporten, naar de kapper gaan, een cursus volgen, etc. zonder steeds op te hoeven letten.

Zie www.swocuijk.nl/index.htm

Senioren Renkum 2010

Ambitie van het project is in de zes kernen van Renkum te komen tot integrale ouderenzorg. In 2010 moeten al deze kernen functioneren als woonservicegebied. Dit betekent dat ouderen en gehandicapten vanuit hun eigen huis een breed samengesteld en betaalbaar pakket van zorg- en welzijnsdiensten kunnen krijgen, zoals alarmering, boodschappendienst, tuinonderhoud, klussendienst, PGB-beheer, dagbesteding, maaltijdvoorziening en eerstelijns zorgvoorzieningen. Zo kunnen ouderen en gehandicapten op een prettige en maatschappelijk betrokken wijze zelfstandig blijven wonen waar ze willen. Bij het project zijn thuiszorg, verzorgingshuizen, woningcorporatie, gemeente, welzijnsstichting, Meldpunt Vrijwillige Hulpverlening, de Vrijwilligerscentrale, Vereniging 60+, en de seniorenraad betrokken. Op bestuurlijk niveau vormt de gemeente een stuurgroep samen met het Zorgkantoor en de provincie.

De focus ligt in eerste instantie op het creëren van goede eerstelijnsvoorzieningen. Er is sprake van een HOED (Huisartsen Onder Eén Dak) en een ZOED (Zorg Onder Eén Dak). Ook wordt een integraal zorgloket opgestart. Daarnaast zijn instellingen voor gehandicaptenzorg betrokken.

www.renkum.nl/renkum/wonen-leven/zorg-welzijn

Van verzorgingshuis naar woon-zorgcomplex in Dordrecht

Een woonzorgcomplex is een complex van zelfstandige woningen, waarbij in het ontwerp aandacht is besteed aan veilig en beschut wonen. Er is een complexgewijs overeengekomen zorg- en servicearrangement, maar wel met een consequente contractuele scheiding tussen wonen, zorg en service. De woningen voldoen aan eisen van aanpasbaar bouwen. In een woonzorgzone kan een woonzorgcomplex een functie vervullen als servicecentrum voor de wijk eromheen. Stichting de Wielborgh in Dordrecht is een voorbeeld van de transformatie van een groot verzorgingshuis in vier moderne woonzorgcomplexen (de 'Wielen'), te weten Polderwiel, Stadswiel, Sterrenwiel en Waterwiel. Deze complexen staan allemaal middenin de wijk en in de directe nabijheid van winkelcentra. Er is een volledige scheiding van wonen en zorg doorgevoerd. Bewoners huren de woning van een woningbouwcorporatie en ontvangen alle vormen van zorg en dienstverlening van de Wielborgh. De welzijnsfunctie van de woonzorgcomplexen is vormgegeven door een ruim activiteitenaanbod en ondersteuning door ouderenadviseur. Meer informatie op www.wielborgh.nl/

Inhoudelijke en efficiencywinst

Ook bij de ondersteuning op het gebied van de zorg is het van belang een afweging te maken tussen algemene en specifieke voorzieningen. Uitgangspunt dient te zijn dat de algemene voorzieningen ook de bijzondere groepen goed bedienen. Ook is het goed om na te gaan welke voorzieningen kunnen worden gecombineerd. Een combinatie van een brede school en een gezondheidscentrum kan de nodige voordelen hebben, de integratie bevorderen en een aantal bewoners wordt gemakkelijk bereikt. Ook kunnen de kosten van de accommodatie worden gedeeld.

De samenhang tussen algemene voorzieningen en specifiek voorzieningenaanbod op het brede terrein van zorg en welzijn wordt duidelijk uit het onderstaande schema met basiseisen van de Amsterdamse Woningstichting De Key. Hierin zijn alle eisen bij elkaar gebracht waaraan voorzieningen op buurt- en wijkniveau moeten voldoen, variërend van winkelaanbod tot medische en paramedische zorg.

4

Proces:

beleidsvorming en
uitvoering

In hoofdstuk 3 zijn we ingegaan op de *inhoud*: welke functies hebben mensen met beperkingen nodig? In dit hoofdstuk ligt de focus op het *proces* en op de vraag hoe de gemeente vanuit de wettelijk gestelde beleidskaders samen met andere partijen tot een vernieuwende en vooral meer samenhangende lokale invulling kan komen. De gemeente kan hierin verschillende keuzes maken, afhankelijk van haar visie op participatie van mensen met een beperking, op de functies die nodig zijn om de zelfredzaamheid van mensen te versterken en op haar eigen rol als regisseur van het lokale beleid.

4.1 Voorbereiding van de beleidsvorming

Voor de ontwikkeling van vernieuwend en samenhangend ondersteuningsbeleid kan niet worden volstaan met de klassieke rolverdeling tussen de overheid, burger en maatschappelijke organisaties, zo constateren Nederland, Huygen & Boutellier (2009) in een studie naar sturingsmodellen in de Wmo.

Waar voorheen de gemeente de doelen bepaalde en organisaties inschakelde voor de uitvoering en de burger louter als 'object' van beleid fungeerde, heeft de gemeente in vernieuwend ondersteuningsbeleid meer de rol van netwerkmanager, die burgers, private partijen en maatschappelijke organisaties vanaf het begin betreft bij de visievorming. Wel houdt de gemeente de verantwoordelijkheid voor het afwegen van ondersteuningsvragen van verschillende groepen burgers en het maken van politieke keuzes, ook met het oog op budgettaire mogelijkheden. Allereerst is er duidelijkheid nodig over het kader waarbinnen de gemeente haar keuze maakt. Dit kader wordt onder andere bepaald door de financiële en praktische mogelijkheden. De vraagstukken rond indicatiestelling, eigen bijdragen en persoonsgebonden budgetten op het Wmo-terrein zijn buitengewoon complex. Zeer principiële vragen als 'hoe hoog zijn eigen bijdragen en het pgb?' gaan hand in hand met meer praktische vragen als 'hoe voeren we dat uit?' Kortom, deze vraagstukken vragen om een fundamentele analyse die gebaseerd is op gedegen inzicht in alle facetten van het Wmo beleid, de Wmo-doelgroep en de Wmo-financiën.

Hieronder volgen aandachtspunten en vragen die gemeenten zich kunnen stellen als voorbereiding bij de verschillende fasen van de beleidsvorming:

Ambities

- Welke ambities hebben we op het gebied van maatschappelijke ondersteuning?

Visie

- Wat is onze visie op de ondersteuning van mensen met een beperking?
- Wat is onze visie op burger en cliëntparticipatie?
- Hoe staat het met de bijdrage die mensen met beperkingen zelf kunnen en willen leveren?

Burgers betrekken

- Hoe betrekken we burgers bij de beleidsvorming?
- Is de Wmo-raad voldoende of zijn er daarnaast nog andere interessante mogelijkheden?
- Meer informatie is te vinden in de handreiking Burgerparticipatie via www.invoeringwmo.nl/NR/rdonlyres/22D34ABB-61FA-4F24-80AC-88A05FA13B75/0/wmo_burgerpart_zw.pdf

Gegevens en informatie

- Hebben we voldoende gegevens, cijfers en informatie voor de beleidsvorming?
- Hebben we een 'foto' van de situatie op het gebied van Wonen, Welzijn en Zorg in onze gemeente?
- Op www.wwzmaakhetsamen.nl vindt u een handreiking met daarin een beeld van beschikbare instrumenten die u kunt gebruiken om deze 'foto' als ook een raming van de toekomstige vraag in uw gemeente te maken.

Problemen oplossen en preventie

- Op welke vragen geven we daarmee een antwoord?
- Welke problemen willen we voorkomen of oplossen?
- Investeren we in inclusief beleid of meer individuele voorzieningen?
- Een handvat hierbij kunnen de standaardregels van Agenda 22 zijn. De Agenda beschrijft een methode om in elke gemeente beleid te maken vanuit de 22 Standaardregels. Meer informatie is te vinden in paragraaf 5.1 en op www.lokaleversterking.nl/plv/handreikingen/agenda_22.

Relaties met andere terreinen

- Welke Wmo-prestatievelden en andere terreinen zoals wonen en zorg, maar bijvoorbeeld ook werk en onderwijs betrekken we daarbij?
- Hoe zorgen we voor interne afstemming binnen de gemeente?

Financieel kader

- Het financiële kader bepaalt de mate waarin ambities realiseerbaar zijn.

Jurisprudentie

- Welke uitspraken liggen er van de Centrale Raad van Beroep als het gaat over de juridische vertaling van de Wmo naar bijvoorbeeld gemeentelijke verordeningen?
- Jurisprudentie van de Centrale Raad van Beroep is te vinden op: centraleraadvanberoep.jure.nl/

Inzicht in partners en partijen

- Welke partijen moeten we betrekken bij de beleidsvorming en op welke manier?
- Welke partijen spelen een rol bij de uitvoering?
- Wie moet hen informeren?

De kracht van het verbinden.

- Wat zijn doelen en ambities van diverse beleidsterreinen die op het eerst gezicht op gespannen voet lijken te staan?
- Hoe is dit spanningsveld om te buigen naar kansen?

Rol van gemeente bij regie en samenhang

- Hoe kan de gemeente sturing geven aan deze gecompliceerde samenwerkingsrelaties? Globale noties dat de gemeente hierin 'een krachtige regierol' moet vervullen bieden bij het beantwoorden van deze vraag vaak onvoldoende houvast. De meest effectieve sturing lijkt vooral te liggen in een 'gemengd bedrijf', waarbij de gemeente het sturingsmodel per onderdeel van het Wmo-beleid afstemt op de nagestreefde doeleinden (zie kader 'Gemengd bedrijf')

Behoeftepiramide van Maslow als kader Amsterdam en Venlo

Amsterdam en Venlo zijn in hun benadering uitgegaan van de piramide van Maslow voor het ordenen van de behoeften die bijdragen aan het welzijn van de inwoners. Het model stelt dat het welzijn van mensen bepaald wordt door de mate waarin aan hun primaire behoeften is voldaan. Gezond zijn en zich geen zorgen hoeven te maken over de dagelijkse levensbehoeften gaan vóór. Pas als daaraan is voldaan, kunnen mensen zich richten op ontplooiing en participeren. Dit model is in genoemde steden vertaald naar een kader waarbinnen de Wmo-voorzieningen georganiseerd kunnen worden. Zie ook www.wonenzorgdienstverlening.amsterdam.nl en www.venlo.nl.

Participatie op wijkniveau Almere

Inzet van de ontwikkelpilot Wmo in Almere was te komen tot nieuwe, efficiëntere manieren van werken die beter aansluiten bij de vraag en de eigen kracht van de burger. Centrale vraag: hoe kunnen we er voor zorgen dat burgers van Almere zoveel mogelijk 'meedoen', juist ook de burgers met een beperking? Doel is de ondersteuningsvraag van de burger structureel te koppelen aan mogelijkheden voor maatschappelijke participatie in de wijk. Op basis van de potentie van de cliënt zelf en op die van zijn of haar omgeving. Deze visie heeft op uitvoeringsniveau geleid tot een cultuurverandering in de manier van werken, tot de ontwikkeling van nieuwe collectieve activiteiten en het ontstaan van nieuwe samenwerkingsverbanden tussen organisaties.

www.almere.nl/mmbase/attachments/352248/Samenvatting

Invalshoek integratie en educatie VNG

De VNG is begin 2009 gestart met het project de participatieladder. Het instrument benadert participatie vooral vanuit de invalshoek van de WWB en inburgering, re-integratie en educatie. De ladder, die als 'meetlat' kan worden gebruikt, wordt in 19 'koplopersgemeenten' getest. De eerste reacties zijn positief. Alkmaar, Utrecht en ook andere gemeente werken hiermee. Zie ook www.participatieladder.nl

Kerncijfers wonen, zorg en welzijn ouderen online

TNO heeft alle kerncijfers over wonen, zorg en welzijn voor ouderen online gezet. Deze is kosteloos te raadplegen. De gegevens gaan over de gezondheid van 55-plussers en de (verwachte) vraag naar woningen en er is een Prognose tot 2030. Het marktanalysemodel is bedoeld voor lokale overheden, zorgorganisaties, woningcorporaties en zorgverzekeraars. Via www.horizonline.nl wordt informatie gepresenteerd over de gezondheid en huisvesting van ouderen die gedownload kan worden in kaartjes, tabellen, staafdiagrammen en lijngrafieken. De vraag van ouderen naar (woon)voorzieningen wordt bepaald op basis van (fysieke) beperkingen. Zelfs uitsplitsing naar gemeente, wijk en straat (op 4-positie postcodeniveau) is mogelijk. Niet alleen de huidige situatie wordt in beeld gebracht. Dankzij geavanceerde rekenmodellen is ook een prognose mogelijk tot 2030, waarbij rekening is gehouden met bevolkingsontwikkelingen.

Stadsergonoom Amsterdam

Ambities op het gebied van het verbeteren van de toegankelijkheid van gebouwen blijven vaak niet overeind doordat specifieke expertise bij gemeentelijke diensten ontbreekt en de verantwoordelijkheid voor de toegankelijkheid van openbare ruimte en gebouwen verdeeld is over de vele instanties. In Amsterdam heeft in 2009 een pilot plaatsgevonden waarbij een stadsergonoom zich bezig houdt met de verbetering van de toegankelijkheid van de openbare ruimte. Hij treedt op als adviseur, ambassadeur en inspirator, zodat bij stedelijke programma's toegankelijkheid goed wordt vastgelegd en knelpunten kunnen worden aangepakt. De stadsergonoom rapporteert over de geconstateerde knelpunten en stelt acties voor. De toegankelijkheid van de openbare ruimte en openbare gebouwen valt onder de verantwoordelijkheid van vele instanties zoals: marktpartijen, gemeente, dienst ruimtelijke ordening. Deze verschillende verantwoordelijkheden zijn inherent aan de verschillende functies van de openbare ruimte en gebouwen. De stadsergonoom adviseert in samenspraak met organisaties van gehandicapten-overstijgend over de toegankelijkheid van openbare gebouwen en de openbare ruimte.
www.wonenzorgdienstverlening.amsterdam.nl

‘Gemengd bedrijf’ voor krachtige regierol

Globale noties dat de gemeente ‘een krachtige regierol’ moet vervullen blijken gemeenten in de praktijk onvoldoende houvast te bieden bij het invullen van de regierol. In genoemde studie van Nederland e.a. wordt de toepassing door gemeenten van vijf verschillende sturingsmodellen onderzocht:

1. Integrale beleidssturing – betreft vooral samenwerking tussen ambtenaren van verschillende afdelingen van de gemeente. De rol van de gemeente: regelaar.
2. Ketensturing – netwerken van verschillende maatschappelijke organisaties voor dienstverlening en beleidsuitvoering. De rol van de lokale overheid: verbinden van partners in de uitvoering
3. Vraagsturing – behoeften en vragen van burgers staan centraal. De lokale overheid heeft de rol van bemiddelaar
4. Frontlijnsturing - professionals en burgers werken samen aan ontwikkeling en uitvoering van beleid. De rol van de lokale overheid: onderhandelaar
5. Expertsturing – de overheid delegeert verantwoordelijkheid aan marktpartijen zoals woningcorporaties of zorgaanbieders. Rol van de lokale overheid: regelaar.

De vraag naar de effectiviteit van deze modellen blijkt niet eenduidig te beantwoorden. De meest effectieve sturing lijkt vooral te liggen in een ‘gemengd bedrijf’, waarbij de gemeente het sturingsmodel per onderdeel van het Wmo-beleid afstemt op de nagestreefde doeleinden. Enkele voorbeelden van afstemming van sturingsmodel op nagestreefde Wmo-doelen

- Bij doelstellingen waarin het gaat om *verbinding* van verschillende bevolkingsgroepen is frontlijnsturing de aangewezen sturingsvorm. Professionals en burgers moeten dan immers expliciet een rol hebben.
- Bij doelstellingen waarin het gaat om *bescherming* van groepen burgers is het vaak niet mogelijk hen direct te betrekken bij de opzet van voorzieningen. De keuze is dan tussen *integrale beleidssturing* en *expertsturing*.
- Bij vraagstukken rond het bevorderen van *participatie* ligt de keuze voor *vraagsturing* of *frontlijnsturing* voor de hand. De actieve deelname van burgers aan voorbereiding en uitvoering ligt hier immers al in de doelstelling opgesloten.

Nederland e.a. 2009, *Governance in de Wmo. Theorie en praktijk van vernieuwende governance modellen*. Hierin staan ook voorbeelden uit de gemeentelijke praktijk.

www.verwey-jonker.nl/vitaliteit/publicaties/professionalisering/governance_in_de_wmo

Regie en inclusie Breda

In de Bredase proeftuin Wmo stonden twee thema's centraal, namelijk de regierol van de gemeente en het inclusief beleid. De gemeente wilde hiermee stimuleren dat zorg- en welzijnsorganisaties gezamenlijk de basis leggen voor een goed, op elkaar afgestemd ketenaanbod voor mensen met een beperking (vraaggericht, sector- en doelgroepoverstijgend). Het inclusief beleid houdt in dat bij het ontwikkelen van algemeen beleid van meet af aan rekening wordt gehouden met de wensen van mensen met een beperking.

Aangestuurd door de gemeente werkten in twee wijken diverse consumentenorganisaties, aanbieders van welzijns- en zorgproducten en woningbouwcorporaties samen aan de verbetering van participatie van mensen met beperking. In het evaluatierapport 'Oog voor elkaar; (gemeente Breda, 2006) wordt bekeken hoe de organisaties hun aanbod voor mensen met beperkingen nu hebben georganiseerd en wat de regierol van de gemeente inhoudt.

www.beleidsplanwmo.nl/doc/deloittedocsgeenno/oog%20voor%20elkaar_Breda.doc

Spanning tussen samenwerking en marktwerking?

Ambities op het gebied van het realiseren van woonservicewijken en gebiedsgericht programmeren kunnen in botsing komen met het streven naar marktwerking. Essentieel binnen woonservicewijken is een gemeenschappelijke aanpak en een aanbod van diensten dat is gebaseerd op goede samenwerking en afstemming. Bij marktwerking gaat het er juist om verschillende partijen met elkaar te laten concurreren. Er zijn mogelijkheden om de effecten van marktwerking en de ontwikkeling van een gebiedsgericht, samenhangend aanbod te combineren. Zo kan bij de aanbesteding in het bestek de voorwaarde worden opgenomen, dat afspraken met partijen worden gemaakt om te komen tot samenwerking of tot een woonservicewijk. Een voorbeeld: in Soest hebben gemeente en zorgkantoor de zorg en ondersteuning aanbesteed en in het bestek de eis gesteld dat gewerkt wordt in gecombineerde zorg-welzijnteams.

Zie ook brochure *Sociaal overwogen aanbesteden*, te downloaden via www.invoeringwmo.nl/NR/rdonlyres/5BB8675A-F8EC-41AF-A0E2-068A39D37376/0/DMO2849535C.pdf

Aanpak nieuwe vraagstukken Amsterdam

Het Aanjaagteam, een samenwerkingsverband van de gemeente Amsterdam en Agis Zorgkantoor/Zorgverzekeringen stimuleert het realiseren van wonen met diensten en zorg. Het team spoort knelpunten op en zoekt oplossingen. Het team wordt ingezet om de uitvoering van het beleid op het terrein van wonen-zorg-dienstverlening te intensiveren en een impuls te geven aan het realiseren van woonservicewijken. Als professionals bij de ontwikkeling van woonservicewijken tegen knelpunten aanlopen kan het Aanjaagteam ingeschakeld worden. Het team heeft een stimulerende en adviserende rol bij de implementatie van het beleid. Wanneer bijvoorbeeld projecten stagneren, brengen zij knelpunten in kaart en zetten ze de juiste mensen bij elkaar om die op te lossen. Daarbij schakelt het Aanjaagteam experts van de verschillende partijen en diensten in. Ook doet het team suggesties voor bijvoorbeeld beleid en regelgeving.
www.wonenzorgdienstverlening.amsterdam.nl

Vraag en aanbod in wonen, welzijn en zorg inzichtelijk

Vraag en aanbod op het gebied van wonen, welzijn en zorg in kaart brengen? De publicatie *Zicht op stand van zaken wonen, welzijn en zorg* maakt het mogelijk negen instrumenten met elkaar te vergelijken, die hierbij behulpzaam kunnen zijn. Of de instrumenten geschikt zijn en zo ja, welk instrument dan het meest geschikt is voor de eigen situatie, hangt af van een aantal factoren. Bijvoorbeeld van de vraag over welke periode een prognose gewenst is, met betrekking tot welke doelgroepen of onderwerpen en van het niveau waarop het vraagstuk speelt (wijk, gemeentelijk of regioniveau). De publicatie bevat een functionele vergelijking van deze negen meetinstrumenten.
W+W+Z: Maak het samen! www.wwzmaakthetsamen.nl

Werktafels maatschappelijke steunstructuur Den Haag

Het Maatschappelijk SteunSysteem (MSS) is een samenwerkingsverband van verschillende aanbieders uit de geestelijke gezondheidszorg, woonbegeleiding, arbeidsreïntegratie, sociaal-culturele activiteiten en dagbesteding in Den Haag en omstreken. Gezamenlijk zoeken zij naar oplossingen voor langdurig zorgafhankelijke cliënten met een psychiatrische en/of psychosociale problematiek. Niet alleen cliënten hebben baat bij de werktafels van het MSS Den Haag, ook medewerkers ondervinden de voordelen. Door de uitwisseling van kennis en ervaringen vanuit verschillende invalshoeken krijgen zij een totaalbeeld van het aanbod en de mogelijkheden in de regio. Daarnaast komen dankzij de werktafels ook structurele onvolkomenheden, overlap en knelpunten in het aanbod boven tafel.

De werktafels werken met een samenwerkingsstructuur waarbij de regio Den Haag en omstreken is verdeeld in vijf deelgebieden, de werktafels genoemd. Aan de werktafels zitten medewerkers uit de geestelijke gezondheidszorg, begeleid wonen, dagbesteding, werk, welzijn en maatschappelijke opvang. Eén keer per maand komen zij bijeen om individuele vragen van cliënten te bespreken. In de werktafel wordt gezocht naar de gevraagde vorm van dagbesteding, werk of sociaal-culturele activiteiten. Cliënten en/of de mantelzorgers kunnen zelf in de werktafel hun vraag komen stellen en krijgen direct antwoord, www.mssdenhaag.nl.

4.2 De aanpak voor samenhangende ondersteuning

Welke stappen en aandachtspunten voor het ontwikkelen van een samenhangend aanbod zijn nodig?

Als binnen de gemeente helderheid is over het kader voor het beleid is het van belang andere partijen te betrekken en te komen tot samenhangend ondersteuningsbeleid. In deze fase gaat het onder meer om de vraag op welke wijze partijen betrokken zijn bij het ontwikkelen en uitvoeren van een samenhangend aanbod en hoe daarvoor een efficiënte overlegstructuur op te zetten.

- Breng de belangrijkste partijen bij elkaar en maak een startdocument met daarin een gezamenlijke visie.
Doel: enthousiasmeren en richting geven aan (deel)projecten en besluiten kunnen nemen.
- Betrek in een vroegtijdig stadium de Wmo adviesraad, cliëntenorganisaties en andere (vertegenwoordigers van) consumenten bij de planvorming.
Doel: de wensen, vragen en knelpunten van de doelgroep zijn beter in beeld. Ook kan dit de kwaliteit van een voorziening ten goede komen en bijdragen aan de klanttevredenheid.
Zie ook www.koepelwморaden.nl/
- Benoem een regisseur die door iedereen wordt gerespecteerd.
Doel: een duidelijke organisatiestructuur.
- Hebben beoogde samenwerkingspartners al een visie of plan? Ga samen na hoe dit betrokken kan worden bij het startdocument.
Doel: draagvlak voor een gezamenlijk plan en voortgang.
- Denk na over de beoogde 'diepte': gaat het om een visie op hoofdlijnen of – en dat kost meer tijd – om een meer uitgewerkt plan? In het laatste geval is het des te belangrijker ook de 'quick wins' te benoemen en er al mee aan de slag te gaan.
Doel: behoud van draagvlak en enthousiasme.
- Inventariseer de (toekomstige) zorg- en ondersteuningsvragen en het aanwezige aanbod.
Doel: vraaggericht werken en het aanbod zo goed mogelijk afstemmen op de vraag.
- Een probleem dat zich hierbij voor kan doen is het verschil in tijdsperspectief dat geldt voor de verschillende sectoren. Afhankelijk van het doel dat bijvoorbeeld met een woonservicegebied voor ogen staat, zijn bepaalde eisen te stellen aan de woningvoorraad, de woonomgeving en het dienstenniveau op het gebied van zorg en welzijn. Het creëren van een geschikt woningaanbod vraagt een lange termijnplanning. Voor de zorg- en welzijnsvoorzieningen is die planning op lange termijn moeilijker te overzien. Door het totale plan in deelprojecten op te knippen, gefaseerd uit te werken en bij ieder deelproject alleen die mensen te betrekken die bij de implementatie nodig zijn, kan het tempo erin blijven.

- Bezie of oplossingen gevonden kunnen worden in inclusief beleid. Door in algemeen beleid rekening te houden met mensen met beperkingen kan een beroep op specifieke voorzieningen voorkomen worden. Hierbij is het zinvol verbinding te leggen met andere terreinen. Agenda 22 is een hulpmiddel om integraal te kijken naar oplossingen in inclusief beleid (zie ook paragraaf 5.1).

Doel: benutten van kansen in regulier beleid.

- Maak samen een uitvoeringsplan voor een sluitend geheel van maatschappelijke ondersteuning waarin de activiteiten, de tijdsplanning en de financiering zijn opgenomen.

Doel: alle partijen weten wat zij moeten bijdragen en wat de kosten zijn.

- Streef naar goede afspraken met andere financiers en opdrachtgevers (provincie, onderwijs, woningcorporaties, Zorgkantoor, justitie) en de verschillende aanbieders van diensten en voorzieningen.

Doel: een sluitend geheel van maatschappelijke ondersteuning.

- Zorg binnen de gemeente voor een goede interne samenwerking (wonen-welzijn-zorg).

Doel: gecoördineerd (extern) optreden van de gemeente.

- Ga na op welke wijze de gemeenschappelijke inspanningen formeel kunnen worden vastgelegd.

Doel: overeenstemming vastleggen en borging.

- Bepaal een gezamenlijke werkstructuur: wie coördineert, hoe worden de resultaten gemeten? Hoe zijn de werkzaamheden van de verschillende deelnemende partijen verankerd?

Doel: borgen van het gemeenschappelijke proces en de uitvoering van het ondersteuningsaanbod.

- Maak (samen) een communicatieplan: 'Be good and tell it'.

Doel: communiceren over aanbod en (beoogde) resultaten; draagvlak vergroten.

- Communicatie is essentieel voor draagvlak en enthousiasme. Bind partijen door successen gezamenlijk te vieren en inzicht te geven aan elkaar en naar burgers en lokale politiek over de voortgang van het project. Dat kan bijvoorbeeld via een website, nieuwsbrieven en evenementen.

Vernieuwing door ervaringskennis

Door de invoering van de Wmo zijn gemeenten en **patiënten- en cliëntenorganisaties** belangrijke partners van elkaar geworden. Patiëntenorganisaties zijn essentiële innovatieve krachten in de gezondheidszorg. Zij beschikken over unieke ervaringskennis en hebben een belangrijke functie bij onderlinge zorg, voorlichting en informatie. Vele initiatieven en activiteiten van patiënten- en cliëntenorganisaties hebben geleid tot vernieuwende initiatieven en beter vraaggestuurde zorg. Het Verwey-Jonker Instituut onderzoekt hoe patiënten- en cliëntenorganisaties hun ervaringskennis het beste kunnen inzetten op lokaal niveau. Daarmee kunnen ze cliënten informeren, wegwijs maken en adviseren. www.verwey-jonker.nl/participatie

Provinciale Wmo-monitor

Gemeenten zijn vanaf 2008 verplicht om jaarlijks het Ministerie van VWS en de eigen raad en burgers te informeren over de **klanttevredenheid en andere prestatiegegevens** over de uitvoering van de Wmo. In Zeeland pakken het samenwerkingsverband van Gemeenten en Provincie - het College Zorg en Welzijn – vanaf 2007 dit gezamenlijk op. Er wordt een Wmo-monitor ontwikkeld voor de gezamenlijke 13 Zeeuwse gemeenten en de Provincie. De eerste rapportage verscheen in 2008. De tweede, in 2009, bevat de beleving en feiten van de Wmo-praktijk in 2008. Doel van de monitor is om inzichtelijk te maken hoe de uitvoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning verloopt. Iedere gemeente krijgt de mogelijkheid na te gaan op welke aspecten zij verschilt van andere gemeenten en met het gevoerde beleid of uitvoeringspraktijk. Op basis van de resultaten kan men aanpassingen doorvoeren.

Participatiemethodiek zwerfjongeren

PAJA staat voor Participatie Audit voor (zwerf-)jongeren Amsterdam. In het kader van deze methodiek **beoordeelt een jongerenteam de eigen opvangvoorziening**. Het is een vernieuwende manier om dak- en thuisloze jongeren meer te betrekken bij hun eigen voorzieningen. Het testen moet hen uit een sociaal isolement halen en meer weerbaar maken. Het project won tijdens de Altijd Onderwegprijs een aanmoedigingsprijs, als een van de beste projecten rond zwerfjongeren. De methodiek is onderzocht door het Verwey-Jonker Instituut op de wetenschappelijke onderbouwing van de benadering en de neutraliteit van de audit. Ook is bekeken hoe de kwaliteit van de audit in het vervolg geborgd kon worden. De gemeente Amsterdam heeft het plan gefinancierd. Voor meer informatie: www.volksbond.nl/

Geluksbudget Almelo

De gemeente Almelo stelt door middel van een **“PGB welzijn” de eigen kracht van de kwetsbare burger centraal**. Het PGB welzijn is een (beperkt) individueel budget, bestemd om de maatschappelijke participatie te vergemakkelijken van mensen die daar op eigen kracht niet toekomen. Uitgangspunt van het PGB is het in gesprek gaan met de kwetsbare burger. Verschillende partijen kunnen dit gesprek aangaan: Wmo-loket, Sociale Zaken, MEE en welzijnsorganisaties. Tijdens het gesprek wordt er gekeken naar iemands daginvulling, persoonlijke voorkeuren en leefstijl. Ook familieleden of vrienden kunnen in het gesprek betrokken worden. De Almelse aanpak is uitgewerkt tot een methodiek van geluksgericht werken, die inmiddels in negen gemeenten in Overijssel wordt toegepast. www.geluksbudget.nl

Zie ook Tijd voor een Deltaplan 'Participatieondersteuning (van Bergen & Beltman, 2009).

Samenhang in de dagopvang Helden

De gemeente Helden heeft een dagopvang voor ouderen die openstaat voor zowel mensen met als zonder AWBZ-indicatie. Door inzet van veel vrijwilligers en de inzet van AWBZ-personeel voor groepen die bestaan uit een mix van wel/niet AWBZ-geïndiceerden is het mogelijk op deze schaal van een plattelandsgemeente een goed lopende dagopvang te verzorgen, ingebed in de lokale samenleving. Op deze wijze heeft de gemeente ook invulling gegeven aan de gevolgen van de AWBZ-pakketmaatregelen. Interessant is ook dat in regionaal verband gemeenten en het zorgkantoor afspraken hebben gemaakt over coördinatie en samenhang tussen de diverse dagopvangvoorzieningen voor de onderscheiden AWBZ-doelgroepen en van de gemeente. Zodra er nieuwe initiatieven van aanbieders aan de orde zijn, wordt door de financiers (gemeenten en zorgkantoor) de samenhang en doelmatigheid bewaakt.

5

Meer weten?

Projecten

Vernieuwend Welzijn

Het VWS/WWI- project Vernieuwend Welzijn wil de positie van de welzijnssector in het gebiedsgericht werken in wijken met meervoudige problemen, versterken en profileren. Welzijnsinstellingen moeten meer dan voorheen gezien worden als de deskundigen op dit gebied, er zijn en daar ook zichtbaar in handelen. Op basis van verandertrajecten in aandachtswijken in vijf gemeenten (Leeuwarden, Arnhem, Eindhoven, Utrecht en Den Haag) vindt in 2010 overdracht plaats van voorbeelden en vernieuwende werkwijzen. www.movisie.nl/122679/def/home_/vernieuwend_welzijn

Welzijn nieuwe stijl

Nu de Wmo loopt, voorzieningen en aanbesteding technisch op orde zijn en de klant daarover redelijk tevreden is, er ruimte en noodzaak om te kijken hoe de werkelijke potentie van de Wmo verder benut kan worden. Welzijn Nieuwe Stijl is een tweejarig stimuleringsprogramma dat gemeenten en welzijnsinstellingen hierin ondersteunt.

Mede op basis van de evaluatie Wmo ligt de focus op twee programmalijnen:

De kwaliteit van het welzijnswerk. Om beter aan te sluiten bij de maatschappelijke actualiteit en het gemeentelijk beleid zal het welzijnswerk zich verder moeten ontwikkelen. In deze programmalijn wordt hieraan invulling gegeven.

De opdrachtgever-opdrachtnemer relatie tussen gemeenten enerzijds en aanbieders van welzijn anderzijds vraagt om aandacht. Het verbeteren van die relatie, het helder definiëren van rollen en posities is een belangrijke voorwaarde voor het slagen van Welzijn Nieuwe Stijl.

Welzijn Nieuwe Stijl richt zich primair op het realiseren van verbeteringen op deze beide punten. VWS, VNG en de MOgroep trekken hierin gezamenlijk op. De nadruk van het programma ligt op het verspreiden en toepassen van bestaande kennis en het ontwikkelen van concrete oplossingen op lokaal en regionaal, door de gemeenten en instellingen zelf. Onderdeel van de werkwijze is om het 'leren van elkaar' te bevorderen. Meer weten: www.invoeringwmo.nl

W+W+Z=Maak het samen!

Voor het zelfstandig wonen van ouderen en mensen met een beperking is samenwerking tussen de terreinen en actoren van wonen, welzijn en zorg van groot belang. Met het ondersteuningsprogramma W+W+Z: maak het samen willen de ministeries van WWI en VWS ervaringen en kennis over de regievoering op dit integrale beleidsterrein bij gemeenten versterken. Daarbij gaat het om het realiseren van een integrale aanpak op wonen, welzijn en zorg met relevante lokale partners. Het ondersteuningsprogramma wordt uitgevoerd door MOVISIE, Vilans en Aedes-Actiz Kenniscentrum Wonen-Zorg. Meer informatie op www.wwzmaakhetsamen.nl

Goed voor elkaar

Om gemeenten te ondersteunen bij het uitvoeren van prestatieveld 4 van de Wmo zijn de basisfuncties mantelzorg en vrijwilligerswerk ontwikkeld. Gemeenten kunnen deze functies gebruiken om de huidige situatie in hun gemeente in kaart te brengen voor de ondersteuning van mantelzorg en vrijwilligerswerk. Het landelijk project Goed voor Elkaar ondersteunt gemeenten bij de implementatie van de basisfuncties. MOVISIE coördineert dit project en werkt hierin samen met de Centra voor Maatschappelijke Ontwikkeling (CMO's). Het project is opgezet in opdracht van de staatsecretaris van VWS en loopt tot en met 2012. www.prestatieveld4.nl

De Kanteling

De VNG is medio 2008 gestart met het project De Kanteling, gericht op het vormgeven van het compensatiebeginsel in de Wmo. Het project wil een nieuwe aanpak en werkwijze ontwikkelen voor de ondersteuning van mensen met een beperking. Daarvoor is een kanteling van beleid nodig, van de claimgerichte praktijk naar het vraaggericht compenseren van beperkingen waarbij de persoonlijke situatie en de mogelijkheden en beperkingen van de cliënt centraal staan. Op de site van De Kanteling vindt u diverse publicaties. www.vng.nl/wmo

Agenda 22 handreiking

Agenda 22 beschrijft een methode waarmee gemeenten beleid kunnen maken vanuit 22 standaardregels. Uitgangspunt van de methode een gelijkwaardige samenwerking met de belangenorganisaties met gebruikmaking van de kennis en ervaring van ervaringsdeskundigen. Naast het maken van beleid kunnen gemeenten en lokale belangenorganisaties ook als gelijkwaardige partners het lokale voorzieningenpakket doorlichten. Bovendien kan de gemeente Agenda 22 gebruiken als instrument om participatie in het kader van de Wmo vorm te geven. Meer informatie is te vinden op www.lokaleversterking.nl/plv/handreikingen/agenda_22.

Wmo en Wonen

In het licht van de toenemende vergrijzing staan gemeenten en woningcorporaties samen voor de grote uitdaging om meer woningen geschikt te maken voor mensen met een beperking. Door gezamenlijk proactief te investeren in complexmatige woningaanpassingen kan dit duurdere individuele woningaanpassingen uitsparen. De handreiking *Geschikt wonen – het aanpassen nú aanpakken* van Aedes en VNG geeft een overzicht van mogelijkheden, kansen en concrete praktijkvoorbeelden. De handreiking bevat onder meer een stappenplan, een checklist voor de woonvisie en voorbeelden van prestatieafspraken.

Meer informatie vindt u op www.vng.nl/geschiktwonen en www.aedesnet.nl/geschiktwonen.

5.2 Literatuur en websites

Hier kunt u meer informatie vinden over onderwerpen die in deze handreiking aan de orde zijn gekomen.

Informatie en wegwijs

- www.invoeringwmo.nl
Op de website van het invoeringsbureau Wmo van het ministerie van VWS is meer specifieke informatie te vinden over informatieoverdracht. Onder andere de handreiking over ketensamenwerking in de Wmo en een overzicht van een aantal lokale praktijkvoorbeelden.
- www.gelderland.nl/thuisgeven
De provincie Gelderland stimuleert en ondersteunt de noodzakelijke ontwikkelingen op het terrein van wonen-welzijn-zorg.
- www.vng.nl/wmo
De website van de VNG biedt een actueel en uitgebreid overzicht van documenten en praktijkvoorbeelden. Met informatie over het Wmo-project De Kanteling vindt u op www.vng.nl/smartsite.dws?id=80490.

Wonen en zorg

- www.kcwz.nl
Het Aedes-Actiz Kenniscentrum Wonen-Zorg (KCWZ) is het informatiepunt voor kennis op het terrein van wonen, welzijn en zorg
- www.sev.nl
De Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting (SEV) ontwikkelt innovatieve oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken op het gebied van wonen.
- www.wonenzorgdienstverlening.amsterdam.nl
Voor informatie over een samenhangend aanbod van wonen, zorg en dienstverlening in Amsterdam en een lijst met begrippen en veel voorkomende definities
- www.vng.nl/smartsite.dws?ch=,def&id=57614
- Voor meer informatie over wonen en zorg op de VNG site.

Lokale invulling, beleidsvorming en uitvoering

- www.wwzmaakhetsamen.nl

Met dit ondersteuningsprogramma willen de ministeries ervaringen en kennis over de regievoering op dit integrale beleidsterrein bij gemeenten versterken.

Daarbij gaat het om het realiseren van een integrale aanpak op wonen, welzijn en zorg met relevante lokale partners.

Algemeen

- www.invoeringwmo.nl
- www.vng.nl
- www.movisie.nl
- www.verwey-jonker.nl
- www.vilans.nl
- www.scp.nl

Literatuurlijst

- Arum, S. van, Uyterlinde, M. & Sprinkhuizen, A. (2009). *Sociale samenhang: buurtgebonden bewonersbetrokkenheid & overbruggende contacten*. Utrecht: MOVISIE
www.movisie.nl/127273/def/home/publicaties/publicaties/sociale_samenhang_buurtgebonden_bewonersbetrokkenheid__overbruggende_contacten.
- Bergen, A. van, H. Beltman, *Tijd voor Deltaplan "Participatieondersteuning"*. Utrecht: MOVISIE, 2009.
- Blauw, W., Brink, C. & Bergen, A. van (2007). *Specifieke doelgroepen van de Wmo, Van meepraten naar meedoen en meehelpen* Utrecht/Den Haag. [www.invoeringwmo.nl/NR/rdonlyres/8B61C55E-1895-4BE9-9E5B-216FE684A3F7/0/handreiking_specifiekedoel_zw.pdf](http://www invoeringwmo.nl/NR/rdonlyres/8B61C55E-1895-4BE9-9E5B-216FE684A3F7/0/handreiking_specifiekedoel_zw.pdf).
- Heineke, D., Veen, R. van der, Kornalijslijper, N. (2005). *Handreiking ketensamenwerking in de Wmo Maatschappelijke ondersteuning in samenhang*. Den Haag/Utrecht: SGB0/NIZW. www.beleidsplanwmo.nl/thema/acties/ketensamenwerking.
- Klerk, M. de, Gilsing, R. & Timmermans (red.) (2010). *Op weg met de Wmo Evaluatie van de Wet maatschappelijke ondersteuning 2007-2009*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau. www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2010/Op_weg_met_de_Wmo.
- Nederland, T. Huygen, A. & Boutellier, H. (2009) *Governance in de Wmo, Theorie en praktijk in vernieuwende governance modellen*. Utrecht: Verwey Jonker Instituut. www.verwey-jonker.nl/doc/vitaliteit/Governance_in_de_Wmo_8804.pdf.

Dit is een uitgave van

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Bezoekadres

Parnassusplein 5 | 2511 vx Den Haag

Postadres

Postbus 20350 | 2500 EJ Den Haag

Telefoon 070 340 79 11

Telefax 070 340 78 34

www.minvws.nl

Auteurs Anita Peters,

Antoinette Tanja, Ina Wilbrink

van Movisie

Informatie

Voor informatie en vragen over
bestellingen kunt u terecht bij Postbus 51

Telefoon 0800 80 51 (gratis)

De medewerkers zijn bereikbaar op
werkdagen van 08.00 tot 20.00 uur.

Publicatienummer

DVC-nr. 2075

augustus 2010